

มหาวิทยาลัยมหิดล
ปัญญาของแผ่นดิน

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์นายแพทย์ กษาน จาติกวณิช ครั้งที่ 6

การสร้างควม เข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยการปฏิวัติ การศึกษา และการพัฒนาชนบท

มีชัย วีระไวทยะ

กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล
999 ถนนพุทธมณฑล สาย 4 ต.ศาลายา
อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170
โทรศัพท์ : 0-2849-6241-6

การสร้างควมเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยการปฏิวัติการศึกษาและการพัฒนาชนบท

มีชัย วีระไวทยะ

มหาวิทยาลัยมหิดล
ปัญญาของแผ่นดิน

ปาฐกถาเกียรติยศ

ศาสตราจารย์นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ครั้งที่ 6

การสร้างความเข้มแข็ง

ให้แก่ชุมชนโดยการ

ปฏิวัติการศึกษา

และการพัฒนาชนบท

มีชัย วีระไวทยะ

มหาวิทยาลัยมหิดล
ปัญญาของแผ่นดิน

หนังสือปาฐกถาเกียรติยศ ศาสตราจารย์
นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ครั้งที่ 6
“การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยการ
ปฏิวัติการศึกษาและการพัฒนาชุมชน”

พิมพ์ครั้งที่ 1 กรกฎาคม 2554

ISBN : 978-974-11-1508-2

จำนวนพิมพ์ 1,500 เล่ม

คณะผู้จัดทำหนังสือ

ที่ปรึกษา

นายมีชัย วีระไวทยะ นายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
ศาสตราจารย์คลินิก ปิยะสกล สกลสัตยาทร อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

บรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. ศันสนีย์ ไชยโรจน์	รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและวิชาการ
นางรัตนา เพ็ชรอุไร	ผู้อำนวยการกองบริหารงานวิจัย
นางสาวตรีระกา กิจเนตร	กองบริหารงานวิจัย
นางสาวมณีนรัตน์ จอมพุก	กองบริหารงานวิจัย

ปกและรูปเล่ม ออกแบบเหมาะสม morsomdesign@gmail.com

แยกสีและพิมพ์ที่ บริษัททอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
15/101-103 ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170
โทรศัพท์ 02 422 9999 โทรสาร 02 434 3555, 02 434 7777

จัดทำโดย กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล

โทรศัพท์ 02-849-6241-6 โทรสาร 02-849-6247

ราคา 60 บาท

เอกสารกองบริหารงานวิจัยหมายเลข 94

คำนำ

มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับเกียรติจากคุณมีชัย วีระไวทยะ นายกสสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เป็นองค์ปาฐก มาแสดงปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษาน จาติกวณิช ครั้งที่ 6 เรื่อง “การสร้าง ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยการปฏิวัติการศึกษาและการพัฒนาชนบท” ซึ่งสอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังมีการปฏิรูปการศึกษา และขณะนี้สถาบันและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนมีการกล่าวถึงเรื่อง ความรับผิดชอบต่อสังคม และความเหลื่อมล้ำในสังคม จึงทำให้เกิดโครงการ และกิจกรรมสู่ชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ ขยายเป็นวงกว้าง

คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้จัดตั้งโรงเรียน “มีชัยพัฒนา” ที่อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโรงเรียนที่กล่าวได้ว่าเป็นต้นแบบในการพัฒนาคนสู่สังคม แห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง อีกทั้งเป็นการสอนคนให้ รับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ มีแนวคิดในการสร้างงาน สร้างอาชีพ ที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และที่สำคัญคุณมีชัยได้แสดงให้เห็นถึง การพัฒนาขีดความสามารถของเด็กชนบทและเสริมสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานจากคุณมีชัย วีระไวทยะ มาไว้ในหนังสือเล่มนี้ โดยหวังว่าเป็นบทเรียนที่ดีและเป็นนวัตกรรม การบริหารจัดการการศึกษาของไทย เพื่อเผยแพร่ให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคน พัฒนาสังคมและรวมถึงพัฒนาการศึกษา และวิจัยอย่างต่อเนื่อง ให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ต่อไป

ศาสตราจารย์คลินิกปิยะสกล สกลสัตยาทร
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

สารบัญ

คำนำ 05

คำกล่าวรายงานปาฐกถาเกียรติยศ
ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช
ครั้งที่ 6 งาน 42 ปี วันพระราชทานนาม
“มหาวิทยาลัยมหิดล”
วันพุธที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2554

คำกล่าวเปิดการแสดง
และแนะนำองค์ปาฐกโดย
ศาสตราจารย์คลินิกปิยะสกล สกลสัตยาทร
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

ประวัติองค์ปาฐก 12

การสร้างความเข้มแข็ง
ให้แก่ชุมชนโดยการปฏิบัติ
การศึกษาและการพัฒนาชนบท

ภาคผนวก 63

- ความเป็นมาในการจัดแสดง
ปาฐกถาเกียรติยศฯ เนื่องในวัน
พระราชทานนามมหาวิทยาลัย
มหิดล(พ.ศ.2542-2554) 65
  - ประวัติศาสตราจารย์
นายแพทย์เกษน จาติกวณิช
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล
(พ.ศ.2514-2522) 71
-

ศาสตราจารย์ ดร. ศันสนีย์ ไชยโรจน์
รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและวิชาการ
ประธานกรรมการฝ่ายจัดปาฐกถาเกียรติยศ

ศาสตราจารย์คลินิกปิยะสกล สกลสัตยาทร
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

คำกล่าวรายงาน

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ครั้งที่ 6
งาน 42 ปี วันพระราชทานนาม “มหาวิทยาลัยมหิดล”
วันพุธที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2554

กราบเรียน ท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช คุณมีชัย วีระไวทยะ ท่านอธิการบดี
ท่านผู้อาวุโส รองอธิการบดี ผู้บริหารมหาวิทยาลัย และผู้มีเกียรติทุกท่าน

ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนาม “มหิดล” ให้เป็นนามของ
มหาวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2512 ปัจจุบันได้เวียนมาบรรจบ
เป็นปีที่ 42 มหาวิทยาลัยมหิดล จึงจัดให้มีการแสดงปาฐกถาเกียรติยศ
ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช เป็นครั้งที่ 6 โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองถึงความสำคัญของวันคล้ายวันพระราชทานนาม
“มหาวิทยาลัยมหิดล” และได้ร่วมรำลึกถึงศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน
จาติกวณิช ซึ่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล คนที่ 2

ในปีนี้คณะกรรมการจัดงานปาฐกถาเกียรติยศจึงได้เรียนเชิญ
คุณมีชัย วีระไวทยะ นายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน มาเป็นองค์ปาฐก
แสดงปาฐกถาเรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยการปฏิวัติการ
ศึกษาและพัฒนาชนบท”

ในโอกาสนี้ ขอกราบเรียนเชิญท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล
กล่าวเปิดการแสดงปาฐกถา และกล่าวแนะนำองค์ปาฐกต่อไป ขอกราบ
ขอบพระคุณ

คำกล่าวเปิดการแสดงปาฐกถา

และแนะนำองค์ปาฐก

โดย ศาสตราจารย์คลินิกปิยะสกล สกลสัตยาทร
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

กราบเรียน ท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช คุณมีชัย วีระไวทยะ ผู้อาวุโส
รองอธิการบดี ผู้บริหารมหาวิทยาลัย และท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน

ตามที่ ศาสตราจารย์ ดร. ศันสนีย์ ไชยโรจน์ รองอธิการบดีฝ่าย
วิจัยและวิชาการ ได้กล่าวรายงานว่า ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
พระราชทานนามาภิไธยในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม
พระบรมราชชนก ให้เป็นนามใหม่แก่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ตาม
พระราชบัญญัติ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ท่านเห็นอยู่คือ 42 ปี ของวันพระราชทาน
นาม และ 123 ปีของมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งนับรวมตั้งแต่วันที่สมเด็จพระ
ปิยะมหาราช ได้พระราชทานกำเนิดโรงพยาบาลศิริราช หรือ โรงศิริราชพยาบาล
สืบเนื่องมาเป็น ราชแพทยาลัย และต่อมาเป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์
และเป็นมหาวิทยาลัยมหิดลในวันนี้

42 ปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยมหิดลได้มีการพัฒนาในทุกรูปแบบ
เพื่อประโยชน์กับแผ่นดินนี้ ตามที่เราได้ตั้งจิตปณิธานกันถ้วนทั่วทุกคน
ในมหาวิทยาลัยมหิดลว่า “เราจะสืบสานพระราชบิดา สู้ปัญญาของแผ่นดิน”
ถ้าท่านได้รับทราบว่าเป็น “มหิดล” แปลว่า “ผืนดิน” หรือ “ผืนโลก” ซึ่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระนามว่า “ภูมิพล” แปลว่า
“พลังของแผ่นดิน” เมื่อมหาวิทยาลัยได้รับพระราชทานนามมาเป็น
“มหาวิทยาลัยมหิดล” คนมหาวิทยาลัยมหิดลก็จะตั้งปณิธานว่า “เราจะเป็น

ปัญญาของแผ่นดิน” โดยใช้คำว่า “เราจะสืบสานพระราชบิดาสู่ปัญญาของแผ่นดิน”

ณ บัดนี้ ในวันนี้ถือเป็นโอกาสอันดีเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยมหิดลได้จัดให้มีปาฐกถาพิเศษ คือ ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ซึ่งนับเป็นครั้งที่ 6 เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ที่ได้เคยดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นเวลาถึง 8 ปี ซึ่งได้ทราบจากวิดิทัศน์ประวัติที่ได้นำเสนอแล้ว และในวันนี้เป็นโอกาสที่ดีที่มหาวิทยาลัยมหิดลได้รับเกียรติจาก คุณมีชัย วีระไวทยะ นายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เป็นองค์ปาฐก แสดงปาฐกถาเรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยการปฏิวัติการศึกษาและพัฒนาชนบท” คิดว่าเป็นปัญหาที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งของประเทศหรือทั้งโลกในเรื่องการศึกษา ทุกคนกำลังพูดถึงเรื่องที่ยั่งยืนและประชาชนต้องอยู่ในศตวรรษที่ 21 การศึกษาที่นำมาสู่ความสำเร็จของประเทศชาติ เพราะฉะนั้นสิ่งที่ได้รับฟังจากคุณมีชัย วีระไวทยะในวันนี้ ผมถือว่าเป็นแบบอย่างหรือเป็นกรณีศึกษา หรือจะเรียกว่าเป็น Success Story ซึ่งสิ่งที่ผ่านมาและแนวคิดของท่านนั้นมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง ถือว่าทุกมหาวิทยาลัยรวมถึงมหาวิทยาลัยมหิดลน้อมรับในแนวคิดของท่านเพื่อรับไปดำเนินการต่อ และในโอกาสนี้ผมขอแนะนำประวัติท่านองค์ปาฐกโดยย่อ ดังนี้

ประวัติองค์ปาฐก นายมีชัย วีระไวทยะ

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน

- ผู้ก่อตั้ง และประธานมูลนิธิ มีชัย วีระไวทยะ
  - ผู้ก่อตั้งและนายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
  - ผู้ก่อตั้งและประธานสถาบันพัฒนาประชากรและชุมชนนานาชาติ (PDI) บอสตัน สหรัฐอเมริกา
  - ประธานกรรมการ คณะกรรมการบริหารโครงการเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อยกระดับชุมชน
  - ประธานมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
  - กรรมการ มูลนิธิรางวัล ราโมน แมกไซไซ
  - กรรมการระดับสูงของสหประชาชาติเพื่อป้องกันเอดส์
-

กรรมการในต่างประเทศ

- กรรมการ มูลนิธิรางวัล ราโมน แมกไซไซ
- ประธาน สถาบันพัฒนาประชากรและชุมชนนานาชาติ (PDI) บอสตัน สหรัฐอเมริกา
- รองประธาน มูลนิธิข้าวแห่งเอเชีย
- กรรมการ Population Service International Inc. มลรัฐวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา
-

กรรมการในประเทศ

- ประธาน คณะกรรมการบริหารและกรรมการสภา สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
- กรรมการ มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDRI)
- รองประธาน กรรมการมูลนิธิข้าวไทย
-

รางวัลเกียรติคุณ

- พ.ศ.2524 รางวัล United National Gold Peace Model เป็นรางวัลร่วมกับรางวัลสรรเสริญจากกองทุน Paul G. Hoffman
- พ.ศ.2524 รางวัลสรรเสริญจากกองทุน Paul G. Hoffman ผลงานความก้าวหน้าด้านการวางแผนครอบครัว ผสมผสานงานสาธารณสุขและการปรับสภาวะความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทไทยให้ดียิ่งขึ้น
- พ.ศ.2525 รางวัลเกียรติคุณสังข์เงิน ผลงานดีเด่นในการใช้วิทยาการประชาสัมพันธ์สาขาสร้างสรรค์ทัศนคติที่ถูกต้อง โดยสมาคมประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย (พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี)
- พ.ศ.2532 รางวัลเกียรติคุณ Margaret Sanger Award ผลงานดีเด่นในการวางแผนครอบครัวของโลกโดยสหพันธ์วางแผนครอบครัวแห่งอเมริกา
- พ.ศ.2532 รางวัลเกียรติคุณ Hugh Moor Award ความคิดริเริ่มและความเข้าใจในปัญหาประชากรโดยคณะกรรมการ Population Crisis
- พ.ศ.2533 รางวัลเกียรติคุณ “วางแผนครอบครัวดีเด่น” (Friend of Family Planning) จากสมาคมวางแผนครอบครัวและสุขภาพทางการเจริญพันธุ์ (National Family Planning and Reproductive Health Association) แห่งสหรัฐอเมริกา
- พ.ศ.2537 รางวัลแมกไซไซ สาขาบริการสาธารณะ ประจำปี 2537 จากมูลนิธิ รามอน แมกไซไซ
- พ.ศ.2538 รางวัล Twenty Great Asians Award จากนิตยสาร Asia Week Magazine เป็นหนึ่งในชาวเอเชียผู้โดดเด่น 20 คน ระหว่างปี 2518-2538 ผู้ริเริ่มในงานด้านการวางแผนครอบครัว การป้องกันโรคเอดส์รวมทั้งเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการชักชวนภาคธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาชนบท หรือที่เรียกว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจเอกชน (Corporate Social Responsibility or “CSR”).
- พ.ศ.2540 รางวัลประชากรแห่งสหประชาชาติ ประจำปี 2540 (ยู เอ็น เอฟ พี เอ) จากองค์การสหประชาชาติ
- พ.ศ.2541 รางวัลดีเด่น ด้านประชากรแห่งประเทศไทยประจำปี 2541 (The Third All China Population Award) ประจำปี 2541 ในฐานะที่อุทิศตนต่องานด้านประชากร และการวางแผนครอบครัวอย่างจริงจังตลอดจนความพยายามที่จะส่งเสริมมิตรภาพ และความร่วมมืออันดีต่อกัน ระหว่างประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน รางวัลนี้จัดขึ้นเป็นปีที่ 3 และเป็นครั้งแรกที่ทางรัฐบาลจีนได้มอบรางวัลอันมีเกียรตินี้ให้แก่บุคคลจากประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ใช่จากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน
- พ.ศ.2549 รางวัล Special Lifetime Achievement Award from Asian Forum on Corporate Social Responsibility ประจำปี 2549
- พ.ศ.2549 รางวัล Asian Hero Award จากนิตยสาร Time Magazine เป็นหนึ่งในฮีโร่ 60 คน จากทวีปเอเชีย มีผลงานความก้าวหน้าด้านการแก้ปัญหาค่าความยากจนในชนบท มีบทบาทในงานวางแผนครอบครัวและการป้องกันการแพร่ขยายของโรคเอดส์ ทั้งทางด้านการสร้างนโยบายและการให้การศึกษากับระดับรากหญ้า
- พ.ศ.2550 รางวัล Gates Award for Global Health 2007 จาก The Bill & Melinda Gates Foundation ซึ่งนับว่าเป็นรางวัลในด้านสาธารณสุขที่ใหญ่ที่สุดของโลก – รางวัล US\$ 1,000,000
- พ.ศ.2550 รางวัลนิเคอิเอเชีย (Nikkei Asia Prize) สาขาการพัฒนา จากหนังสือพิมพ์นิเคอิ แห่งประเทศญี่ปุ่น
- พ.ศ.2550 รางวัล เอกบุรุษ ประจำปี 2550 จากสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตมาตุ
- พ.ศ.2551 รางวัลผู้นำด้านธุรกิจเพื่อสังคม จากมูลนิธิสกอลล์ (Skoll) – รางวัล US\$ 1,000,000 เพื่อนำไปขยายโครงการธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย

- พ.ศ.2552 รางวัลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตล สาขาการสาธารณสุข ประจำปี 2552
- พ.ศ.2553 รางวัล International Health Award for Leadership ผลงานดีเด่นด้านสาธารณสุข ประชากร และการพัฒนาในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา จากสภาแห่งชาติเพื่อการอนามัยระหว่างประเทศ (National Council for International Health) ประเทศสหรัฐอเมริกา

ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์

- พ.ศ.2526 ปริญญาสังคมศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- พ.ศ.2532 ปริญญาแพทยศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ Monash University ประเทศออสเตรเลีย
- พ.ศ.2532 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พ.ศ.2534 ปริญญาวิทยาศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาสุขศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- พ.ศ.2535 ปริญญาพัฒนบริหารศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางประชากรและการพัฒนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- พ.ศ.2536 ปริญญานิติศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ Melbourne University ประเทศออสเตรเลีย
- พ.ศ.2540 ปริญญาศิลปศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการพัฒนารัฐธรรมนูญ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- พ.ศ.2545 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พัฒนาการเศรษฐกิจ) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- พ.ศ.2550 ปริญญาบริหารธุรกิจคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ.2551 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาวิชาการพัฒนารัฐธรรมนูญ) คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- พ.ศ.2528 ประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ท.)
- พ.ศ.2529 ประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)
- พ.ศ.2532 มหาวิชมงกุฎไทย (ม.ว.ม.)
- พ.ศ.2534 มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.)
- พ.ศ.2537 The Commander's Cross of the Order of the Federal Republic of Germany (ฐานะที่เป็นผู้ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน)
- พ.ศ.2538 Honorary Officer in the General Division (AO) of the Order of Australia ฐานะที่มีส่วนส่งเสริม และกระชับความสัมพันธ์ระหว่างไทย และออสเตรเลียและมีส่วนในการรณรงค์โรคเอดส์

การศึกษา

- วิชาวุฒวิद्याลัย
- Geelong Grammar School รัฐวิกตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย
- ปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์และการพาณิชย์ (2507) Melbourne University ประเทศออสเตรเลีย

สถานที่ติดต่อ

สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เลขที่ 6 สุขุมวิท ซอย 12 กรุงเทพฯ 10110 โทรศัพท์ 0 2229 4611 โทรสาร 0 2229 4632

E-mail: mechai@pda.or.th

Website: www.pda.or.th

ครอบครัว

ภรรยา ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ
บุตรี สุจิตา วีระไวทยะ

ปาฐกถาเกียรติยศ
ศาสตราจารย์นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ครั้งที่ 6
วันพุธที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2554

การสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่ชุมชนโดยการ ปฏิวัติการศึกษา และการพัฒนาชนบท

มีชัย วีระไวทยะ นายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน

คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวขอบคุณท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้กล่าวแนะนำประวัติของท่านให้ผู้เข้ารับฟังการปาฐกถาทุกท่านได้ทราบ และได้กราบเรียนท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช ภรรยาของท่านศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช คุณหญิงเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา บุตรีเพียงคนเดียวของท่านศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช รวมทั้งนายกสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหิดล และผู้เข้าร่วมฟังการปาฐกถาทุกท่าน ในวันนี้คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวว่า วันนี้ถือเป็นโอกาสที่พิเศษสำหรับตัวท่านมาก ท่านมีความยินดีและเป็นเกียรติที่ได้มาอยู่ต่อหน้าท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช คุณหญิงเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา และผู้มีเกียรติทุกท่าน เนื่องจากศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช มีความสนิทสนมกับครอบครัวของท่านเป็นอย่างมาก โดยท่านได้เล่าว่าศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ได้เคยเป็นเพื่อนเจ้าบ่าวในวันแต่งงานของคุณพ่อและคุณแม่ของท่าน คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวว่า ชีวิตครอบครัวของท่านมีความเกี่ยวข้องกับวงการแพทย์มาโดยตลอด เพราะตระกูลของท่านประกอบอาชีพแพทย์มาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย คุณพ่อและคุณแม่ของท่านก็เป็นแพทย์เช่นกัน แม้ว่าตัวท่านเองจะไม่ได้เป็นแพทย์ แต่ก็มีมโนคติที่ได้ทำงานที่อยู่ในวงการแพทย์ ซึ่งเนื้อหาของการปาฐกถาที่ท่านจะแสดงในวันนี้มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งสามท่านของตระกูลจาติกวณิช คือท่านศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช และคุณหญิงเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การแพทย์ และการบริการสังคม

บทนำ

คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวว่าในชีวิตของท่านได้ทำงานมาแล้วหลายอย่าง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องหลัก ๆ 5 เรื่อง ดังนี้

1. ทำอย่างไรให้เกิดน้อยลง คือ การทำงานเรื่องการวางแผนครอบครัว
2. ทำอย่างไรให้ตายน้อยลง คือ การทำงานเรื่องการป้องกันโรคเอดส์
3. ทำอย่างไรให้จนน้อยลง คือ การทำโครงการจัดความยากจน ซึ่งท่านเน้นการให้ภาคธุรกิจ และเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วย ไม่เน้นให้เป็นการทำหน้าที่ของรัฐบาลทำฝ่ายเดียว
4. ทำอย่างไรให้ก้น้อยลง เห็นแก่ตัวน้อยลง อยากรมีจิตใจแบ่งปัน คือ การทำงานเรื่องการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ
5. ทำอย่างไรให้ฉลาดยิ่งขึ้น คือ การทำงานเรื่องการศึกษา

ซึ่งท่านพบว่าการทำงานของท่านทุกเรื่องมีความเกี่ยวพันกันทั้งสิ้น โดยเรื่องที่จะพูดในวันนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานที่ท่านทำ และต้องการถ่ายทอดให้ทุกคนได้รับทราบทั่วกัน และสามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่อไปได้ คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวว่า การทำงานของท่านในช่วงหลังมานี้เน้นเรื่อง “การศึกษา” ซึ่งเป็นการศึกษาในวงกว้างเพื่อนำไปสู่สิ่งที่พึงปรารถนา ซึ่งหลาย ๆ คนในสังคมมักคิดว่าการศึกษา คือการให้สอบได้ ได้เลื่อนชั้น จากชั้นประถมศึกษาไปสู่ชั้นมัธยมศึกษา และเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยได้ เรียนจบออกมาเป็นบัณฑิต ซึ่งท่านคิดว่าการศึกษาที่แท้จริงต้องการมากกว่านั้น ท่านได้พยายามทำให้ตรงเป้าหมายมากที่สุด การแสดงปาฐกถาของท่านในวันนี้จะเน้นที่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมในทัศนะของชาวบ้าน

หากลองสังเกตจะพบว่า ทุกคนที่นั่งอยู่ในห้องแห่งนี้มีน้อยคนมากที่ชีวิตต้องผ่านความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างมากมายที่มีอยู่ในชนบท คนส่วนใหญ่ที่ได้มีโอกาสทางการศึกษา มีสติปัญญาดี มีฐานะดี แต่สำหรับมุมมองของชาวบ้านในชนบท พบว่าความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยยังมีอีกมากได้แก่

1. ความยากจน โดยความยากจนเป็นต้นเหตุของปัญหาอื่น ๆ เกือบทั้งหมดที่จะตามมา

2. การเข้าถึงระบบการศึกษาที่ดี ในสังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาอยู่มาก เช่น โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มีชื่อเสียงมากมาย แต่ไม่มีการพัฒนาเรื่องการเข้าถึงระบบการศึกษาที่ดี ซึ่งหากจะพัฒนาการศึกษาให้ดีขึ้นต้องมีการเปลี่ยนแนวความคิดใหม่ มหาวิทยาลัยควรทำอะไรมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยมหาวิทยาลัยควรพัฒนาการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลเพื่อสร้างคนดีตั้งแต่ต้น เพื่อให้เข้าสู่มหาวิทยาลัยได้ ควรเลิกให้ความสำคัญหรือคัดสรรเฉพาะเด็กที่เรียนดีเข้าศึกษาโดยที่ไม่ได้สนใจพัฒนาเด็กที่มีผลการเรียนไม่ดี โดยคุณมีชัย วีระไวทยะได้เสนอแนวคิดว่าอยากให้อายุที่บัณฑิตทุกคนก่อนจะได้รับปริญญาควรจะไปช่วยเหลือชุมชนอย่างน้อย 3-6 เดือนเพื่อช่วยเสนอแผนขจัดความยากจน จึงจะถือว่าคุ้มค่าและสมควรเป็นบัณฑิตที่ได้รับปริญญา

3. การเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ ปัจจุบันนี้ทุกคนในสังคมคิดว่ารัฐรวยหากแต่ที่จริงแล้วถ้าทุกคนในสังคมรวมตัวกันเราจะมีเงินมากกว่ารัฐเสียอีก เราทุกคนหวังจะให้รัฐทำทุกอย่างให้ประชาชน แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่มีประเทศไหนในโลกนี้ที่รัฐทำได้ทุกอย่าง เราควรมองว่าประชาชนทุกคนคือเจ้าของบ้าน รัฐเป็นเพียงผู้เช่าบ้าน แล้วเราจะปล่อยให้ผู้เช่าบ้านเป็นผู้ทำทุกอย่างโดยที่เจ้าของบ้านนั่งเฉยคงเป็นไปได้

4. การแสดงความคิดเห็น เราจะพบว่าการแสดงความคิดเห็นของคนในสังคมมีความเหลื่อมล้ำมาก มีคำถามว่าคนจนมีสิทธิ์ในการแสดงความคิดเห็นได้บ้าง ซึ่งควรมีการเปิดช่องทางในการแสดงความคิดเห็นให้กับคนจนมากขึ้น ควรมีการพัฒนาาระบบอินเทอร์เน็ตระดับหมู่บ้านหรือให้มีสถานีโทรทัศน์สำหรับคนจน

5. การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม มีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นเรื่องการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมของคนในสังคม

6. การไม่เท่าเทียมด้านกฎหมาย ตัวอย่างความไม่เท่าเทียมด้านกฎหมาย เช่น กรณีชาวเมื่อเร็วๆ นี้ เรื่องที่คนเก็บของเก่าได้เก็บแผ่นซีดีเก่าไปขาย แล้วถูกลงโทษทางกฎหมายอย่างหนัก เป็นต้น หลายเรื่องในสังคมควรมีการแก้ไข ไม่ควรมองการพัฒนาประเทศที่การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ควรมองเรื่องความพอใจของคนในสังคมด้วย

7. การพัฒนาด้านกายภาพของชุมชน ในสังคมเมืองมีการพัฒนาด้านกายภาพอย่างมาก เช่น มีการสร้างทางเดินลอยฟ้าใต้รางรถไฟฟ้าตลอดถนนสุขุมวิท แต่ในชนบทไม่มี ประเทศไทยมี “สำนักผังเมือง” แต่ไม่มี “สำนักชนบท” ซึ่งเป็นตัวอย่างของความเหลื่อมล้ำที่สังคมเรามี โดยคุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมหิดลน่าจะมีโครงการให้แต่ละคณะไปดูงานที่ตำบลในชนบทไม่ได้เป็นการเอาเงินไปให้ชาวบ้าน แต่เป็นการไปช่วยพวกเขาคิด เป็นการเอาสมองของมหาวิทยาลัยไปช่วยชาวบ้าน ไปคลุกคลีกับชาวบ้าน และจะอย่างไรให้ความเจริญเกิดขึ้นในหมู่บ้าน และสร้างให้เป็นตำบลมหิดลให้ได้

การยกตัวอย่างเรื่องความเหลื่อมล้ำในสังคมนั้น มีการเปรียบเทียบว่าประเทศไทยมีสภาพความแตกต่างและเหลื่อมล้ำจนสามารถแยกได้เป็น Thailand 1 และ Thailand 2 ซึ่งคนในสังคมเมืองอยู่ใน Thailand 1 และไม่ได้รับรู้หรือมีความรู้สึกถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมเลย ตัวอย่างความเหลื่อมล้ำทางสังคมและความยากจน เช่น

1. ความเหลื่อมล้ำด้านที่อยู่อาศัย บ้านของคนในสังคมเมืองมีความใหญ่โต หรูหรา ราคาหลายสิบล้านบาท ในขณะที่บ้านของคนยากจนในชนบทเป็นเพียงกระท่อมหลังเล็กๆ เท่านั้น เงินจำนวนมากที่คนรวยในสังคมเมืองใช้สร้างบ้านราคาแพงนั้น สามารถนำไปทำสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือสังคมได้อีกมากมาย แต่เรายังเพลิดเพลินอยู่กับวัตถุและการแสวงหากำไร จึงได้มองข้ามสิ่งเหล่านั้นไป

Thailand 1

Thailand 2

ภาพที่ 1 ความเหลื่อมล้ำด้านที่อยู่อาศัยของคนในสังคมเมือง (Thailand 1) กับคนในสังคมชนบท (Thailand 2)

2. ความเหลื่อมล้ำด้านการใช้ทรัพยากรน้ำ คนในสังคมเมืองมีโอกาสได้ใช้ทรัพยากรน้ำอย่างฟุ่มเฟือย มีสุขภัณฑ์ห้องน้ำราคาแพง กดปุ่มเพียงปุ่มเดียวจะมีน้ำสะอาดหมุนวนเพื่อการชำระล้าง คนในสังคมเมืองใช้น้ำที่สะอาดที่สุดในแผ่นดินเพื่อลงชักโครก ในขณะที่คนในชนบทซึ่งส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม มีหมู่บ้านเพียง 30 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่มีระบบน้ำประปาใช้ ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้คนในสังคมเมืองไม่ทราบ เพราะสื่อในประเทศไทยเองก็ไม่มีได้กล่าวถึง ไม่มีแม้กระทั่งหนังสือการ์ตูนสักเล่มที่จะสอดแทรกเรื่องความเหลื่อมล้ำในสังคมเพื่อให้เด็กไทยได้ทราบ

Thailand 1

Thailand 2

ภาพที่ 2 ความเหลื่อมล้ำด้านการใช้ทรัพยากรน้ำของคนในสังคมเมือง (Thailand 1) กับคนในสังคมชนบท (Thailand 2)

3. ความเหลื่อมล้ำด้านความสามารถในการเลี้ยงดูบุตรโดยในปฏิญญาสากลของสหประชาชาติ ได้มีการระบุไว้ว่า “แม่และลูกต้องอยู่ด้วยกัน” ซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง แต่สำหรับสภาพทางสังคมของประเทศไทยไม่ได้เป็นเช่นนั้น คนในสังคมชนบทต้องออกมาประกอบอาชีพไม่สามารถอยู่กับลูกของตนได้ ต้องให้ปู่ ย่า ตา ยายที่ชนบทเป็นผู้เลี้ยงดูแม่ไม่มีโอกาสอยู่กับลูกเพื่อทำหน้าที่ให้ความสุขกับลูกได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการแก้ไข เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา โดยคุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวว่าต้องการให้มหาวิทยาลัยมหิดลช่วยทำการศึกษาวิจัยเรื่องความแตกต่างทางพฤติกรรมระหว่างเด็กที่ถูกเลี้ยงดูโดยปู่ ย่า ตา ยาย กับเด็กที่ถูกเลี้ยงดูโดยพ่อแม่ คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้ทำโครงการทดลองปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของพนักงานที่โรงแรมเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ให้พนักงานที่มีบุตรสามารถนำบุตรมาเลี้ยงที่ทำงานได้ มีการจัดทำสถานที่เลี้ยงเด็กภายในโรงแรม ซึ่งเปิดบริการตั้งแต่เวลา 6.00 น. ถึง 23.00 น. มีรถรับส่งบุตรของพนักงานไปโรงเรียนและมีผู้ทำหน้าที่ดูแลเด็กตลอดเวลา โดยผู้เป็นแม่มีโอกาสได้ทำงานและได้อยู่ใกล้ชิดกับลูกด้วย เป็นโครงการที่มีการลงทุนค่าใช้จ่ายไม่มากนักแต่ช่วยแก้ปัญหาสังคม ซึ่งสถานประกอบการต่างๆ ควรคำนึงถึงสิ่งทีนอกเหนือจากการเพิ่มรายได้เพียงอย่างเดียว ควรมองเรื่องการช่วยแก้ปัญหาสังคมด้วย โดยรัฐบาลอาจมีการส่งเสริมให้เกิดสถานประกอบการที่มีโครงการเช่นนี้เพิ่มมากขึ้น โดยอาจกำหนดเป็นกฎหมายบังคับให้กับสถานประกอบการต้องจัดหาสิ่งเอื้ออำนวยให้แก่การเลี้ยงดูบุตรของพนักงาน หรือการสนับสนุนในแง่ของการลดหย่อนภาษีให้กับสถานประกอบการ เป็นต้น

Thailand 1

Thailand 2

ภาพที่ 3 ความเหลื่อมล้ำด้านความสามารถในการเลี้ยงดูบุตรของคนในสังคมเมือง (Thailand 1) กับคนในสังคมชนบท (Thailand 2)

4. ความเหลื่อมล้ำด้านสถานศึกษา ตัวอย่างโรงเรียนแห่งหนึ่งที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นอาคารไม้ อายุประมาณ 55 ปี มีสภาพทรุดโทรมมาก ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการไม่มีงบประมาณสำหรับการซ่อมแซม และกรมโยธาธิการได้เข้ามาสำรวจและเอาเสาเหล็กมาค้ำไว้เพื่อให้เด็กอนุบาลได้เรียน ทางโรงเรียนได้ทำเรื่องขอเงินทุนจากกองทุนพลังงานบางปะกงเพื่อมาซ่อมแซมโรงเรียน ซึ่งปรากฏว่าในปีแรกไม่ได้รับทุน กองทุนได้พิจารณาทุนให้กับคนทำโป๊ะซึ่งไม่ใช่คนยากจนหรือมีความลำบากที่แท้จริง ต่อมาในปีที่สองกองทุนได้พิจารณาทุนให้แก่โรงพยาบาลบางปะกง ซึ่งก็ไม่ได้มีความยากจนแต่ประการใด ต่อมาในปีที่สามกองทุนได้ใช้เงินเพื่อให้คนได้ไปทัศนศึกษา ณ ประเทศนิวซีแลนด์ ซึ่งทั้งหมดถือว่าเป็นตัวอย่างเกี่ยวกับการใช้เงินในทางที่ผิด ไม่ได้นำเงินมาช่วยเหลือสังคมหรือผู้ที่มีความยากจนอย่างแท้จริง คุณมีชัย วีระไวทยะ จึงได้เข้าไปหารือกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เพื่อขอให้ช่วยเหลือเงินทุนในการซ่อมแซมโรงเรียน โดยไม่ต้องรอเงินของกองทุนอีกต่อไป

ภาพที่ 4 โรงเรียนแห่งหนึ่งที่ อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา ที่ขาดเงินทุนในการซ่อมแซมอาคาร

5. ความเหลื่อมล้ำด้านอาหาร พบว่ามีความเหลื่อมล้ำเป็นอย่างมาก ระหว่างคนในสังคมเมืองกับคนในชนบท ซึ่งคนในสังคมเมืองมีอาหารการกินที่อุดมสมบูรณ์จนมากเกินไป ในขณะที่คนในสังคมชนบทมีความขาดแคลนด้านอาหารเป็นอย่างมาก ยิ่งไปกว่านั้นคนในสังคมเมืองยังมีความเหลือเฟือเรื่องอาหารสัตว์เลี้ยงอีกด้วย จะเห็นได้จากในซูเปอร์มาเก็ตของสังคมเมืองที่มีแผนกอาหารสุนัขแมวเหยียดตลอดแถว แสดงให้เห็นว่านอกจากคนในสังคมเมืองจะมีสภาพอาหารการกินที่ดีแล้ว สัตว์เลี้ยงของคนในสังคมเมืองก็มีสภาพการกินอยู่ที่ดีมากอีกด้วย เป็นความแตกต่างอย่างมากของสังคมไทย

Thailand 1

Thailand 2

ภาพที่ 5 ความเหลื่อมล้ำด้านอาหารของคนในสังคมเมือง (Thailand 1) กับคนในสังคมชนบท (Thailand 2)

คนจำนวนมากยังมองไม่เห็นความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่ในสังคมไทย และยังไม่สนใจจะแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เรายังเพลิดเพลินกับการสร้างวัตถุ จึงจำเป็นต้องกระตุ้นคนในสังคมให้มีจิตสาธารณะ มีจิตเป็นกุศล โดยควรเริ่มกระตุ้นตั้งแต่วัยเด็ก คุณมีชัย วีระไวทยะ ท่านได้กล่าวว่า ในชีวิตการทำงานของท่านนั้น การทำงานที่ประสบความสำเร็จโดยไม่มีทางลัดหลวม คือการทำงานร่วมกับคนสามกลุ่ม ได้แก่ เด็ก ครู และชาวบ้าน

คุณมีชัย วีระไวทยะ ท่านได้ยกตัวอย่างการทำงานร่วมกับครูแล้วประสบความสำเร็จ คือ การทำงานเรื่องการวางแผนครอบครัว เมื่อปี พ.ศ. 2517 หรือ 36 ปีที่แล้ว ได้มีการให้ครูเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) โดยสอดแทรกเรื่องการวางแผนครอบครัวเข้าไปในการอบรม การออกไปส่งเสริมเรื่องการวางแผนครอบครัวให้กับชาวบ้านในชนบทเป็นเวลา 5 ปี โดยมีครูเข้าร่วมทำงาน 32,000 คน ให้ครูมีหน้าที่ช่วยกระตุ้นเรื่องการวางแผนครอบครัว มีการให้ความรู้ มีการสร้างอักษรใหม่ที่เกี่ยวข้องกับอาการกำเนิด เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำ คือ ก เอ๋ย ก กำเนิด ข ไข่เกิดเป็นทารก ข ขยันทำลูกตก..... รวมทั้งมีการสร้างเกมที่เกี่ยวข้องกับการคุมกำเนิดให้ชาวบ้านและเด็กได้เล่น การทำงานเรื่องการคุมกำเนิดนั้นต้องให้ทุกคนได้รู้จักและคุ้นเคยกับการใช้ถุงยางอนามัยโดยไม่ต้องเขินอาย มีการเล่นเกมที่เกี่ยวข้องกับถุงยางอนามัย ครูและเด็กนักเรียนมีการเล่นเกมเป่าลูกโป่งด้วยถุงยางอนามัยอย่างมีความบริสุทธิ์ใจ ปลุกฝังความคิดว่าถุงยางอนามัยไม่ใช่สิ่งที่น่าอายเป็นสิ่งที่ช่วยชีวิตเรา ผลของการทำงานพบว่าจากที่เมื่อก่อนคนไทยมีลูกโดยเฉลี่ยครอบครัวละ 7 คน หลังจากนั้นประมาณ 20 ปี คนไทยมีลูกครอบครัวละไม่เกิน 2 คน โดยความสำเร็จที่เกิดขึ้นได้นั้นเพราะครู และเด็กได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน

วิธีการจัดการความเหลื่อมล้ำในสังคม

การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ (Individual Social Responsibility : ISR) การจะแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมควรเริ่มต้นที่เด็ก โดยต้องกระตุ้นให้เด็กทุกคนในสังคมมีจิตสาธารณะ มีจิตกุศล ปัจจุบันบริษัทเอกชนหลายแห่งมีการดำเนินธุรกิจด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social

Responsibility : CSR) แต่หากพนักงานบริษัทไม่มีจิตสำนึกสาธารณะแล้ว การทำโครงการเรื่องการดำเนินธุรกิจด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมก็จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้

ตัวอย่างโครงการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับเด็ก คือ โครงการห้องสมุดของเล่นประจำหมู่บ้าน (Green Village Toy Library) เป็นโครงการให้ยืมของเล่นแลกกับการทำงานสาธารณประโยชน์ ซึ่งของเล่นทั้งหมดได้มาจาก การรับบริจาคจากเด็กในเมือง เป็นการสร้างให้เด็กในเมืองได้รู้จักการให้ โดยการสนับสนุนจากผู้ปกครอง เป็นการสอนเด็กและผู้ใหญ่ให้รู้จักการร่วมทำสิ่งที่ดีเพื่อสังคม (The joy of doing public good) ให้เด็กได้ร่วมกันบริจาคของเล่นให้กับน้องที่หมู่บ้านในชนบท เราจะไม่บอกเด็กว่าเป็นการบริจาคของเล่นให้กับคนจน เพราะบางคนจนเงินแต่รวยน้ำใจ

ภาพที่ 6 บรรยากาศการรับบริจาคของเล่นที่โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย โดยในวันแรกที่มีการประกาศรับบริจาคคนนั้น มีจำนวนของเล่นมากถึง 6,000 ชิ้น

เด็กที่นำของเล่นมาบริจาคจะเขียนชื่อ และ e-mail ไว้ เพื่อให้เด็กที่ได้รับบริจาคของเล่นได้ติดต่อกลับมาขอบคุณ ส่วนเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านที่ชนบทจะแสดงบทบาทของการมีจิตสาธารณะ ด้วยการต้องช่วยกันทำความสะอาดหมู่บ้านเพื่อแลกกับการจะมีของเล่นเข้าไปยังหมู่บ้าน ของเล่นที่ได้จากการรับบริจาคทั้งหมดจะนำมาไว้ยังห้องสมุดของเล่น เด็กทุกคนจะมีโอกาสยืมของเล่นไปเล่นได้ 1 สัปดาห์ โดยหากต้องการยืมของเล่นอีกจะต้องแลกด้วยการทำงานสาธารณประโยชน์ เช่น การปลูกต้นไม้ ทำความสะอาดหมู่บ้าน กวาดถนนหรือเก็บขยะรีไซเคิล เพื่อมาแลกกับการได้ของเล่นไปเล่น 1 สัปดาห์ โดยมีการกำหนดเงื่อนไขว่าถ้ากวาดถนน 15 เมตร ก็จะสามารถยืมของเล่นชิ้นใหญ่ได้ ถ้ากวาดถนน 10 เมตร หรือ 5 เมตร ก็จะได้ยืมของเล่นที่มีขนาดเล็กลงมา ส่วนการเก็บขยะรีไซเคิลนั้น เด็กในหมู่บ้านจะตระเวนเก็บขยะไปทั่วหมู่บ้านหรือขออนุญาตเข้าไปเก็บขยะในบ้านของชาวบ้านเพื่อให้ได้ขยะปริมาณมากและนำไปแลกกับการยืมของเล่น

ภาพที่ 7 เด็กในหมู่บ้านที่ชนบทช่วยกันทำงานสาธารณประโยชน์ เพื่อแลกกับการได้ยืมของเล่น

ซึ่งการดำเนินงานของห้องสมุดของเล่นจะมีคณะกรรมการห้องสมุดของเล่นที่เป็นเด็กในหมู่บ้านอายุประมาณ 8-14 ปี ทำหน้าที่จัดบันทึกการทำงานสาธารณประโยชน์ของเด็กๆ ในหมู่บ้านและบริหารจัดการการยืมของเล่นเป็นการฝึกให้เด็กรู้จักทำงานด้านการบริหารจัดการด้วยส่วนขยะรีไซเคิลที่เด็กๆ ในหมู่บ้านนำมาแลกกับการยืมของเล่นที่ห้องสมุดของเล่นนั้น จะนำไปขายเพื่อนำเงินมาเข้าห้องสมุดของเล่นต่อไป

ภาพที่ 8 คณะกรรมการห้องสมุดของเล่น ซึ่งเป็นเด็กในหมู่บ้านทำหน้าที่บริหารจัดการห้องสมุดของเล่น

เด็กในหมู่บ้านมีความสุขจากการเตรียมนำขยะที่เก็บมาได้เพื่อไปแลกของเล่น พวกเขาจะได้ของเล่นกลับบ้านอย่างมีความสุขและมีความรู้สึกภูมิใจในเมืองรักพวกเขา เด็กในเมืองรักพวกเขา และพวกเขาก็ไปช่วยสังคมต่อไป การดำเนินการตามตัวอย่างที่ได้กล่าวมานี้ เป็นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะโดยเริ่มตั้งแต่เด็ก และหากปฏิบัติเช่นนี้ตลอดไปเด็กพวกนี้ก็จะเป็นผู้ดูแลสังคมและสิ่งแวดล้อมของพวกเขาต่อไป เป็นการดำเนินงานที่ไม่ได้ใช้เงินมากมาย เป็นการนำของเล่นที่พวกเขามีอยู่แล้วมาสร้างให้พวกเขามีจิตกุศลมีจิตที่เป็นสาธารณะ และสามารถสร้างให้เด็กไทยในอนาคตมีจิตใจที่อยากแบ่งปันได้

ภาพที่ 9 เด็กในหมู่บ้านนำขยะรีไซเคิลมาแลกกับการยืมของเล่นและมีความสุขที่ได้รับของเล่นกลับบ้าน

การร่วมจัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วยความร่วมมือของภาคธุรกิจเอกชน

การจัดความเหลื่อมล้ำด้วยการช่วยเหลือชาวบ้านจากการร่วมมือของภาคเอกชนนั้น คือ โครงการร่วมพัฒนาหมู่บ้าน (Village Development Partnership Project) ซึ่งคุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวถึงรูปแบบการดำเนินงานของโครงการร่วมพัฒนาหมู่บ้าน ไว้ดังนี้

1. การชักชวนบริษัทเอกชนให้เข้าร่วมโครงการ คุณมีชัย วีระไวทยะ จะเข้าไปพบกับผู้บริหารของบริษัทเอกชน เพื่อชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการทำโครงการ ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าบริษัทเอกชนมีความสนใจอยากช่วยเหลือโรงเรียนในชนบทมากแต่ไม่ทราบว่าจะต้องทำอะไร บริษัทเอกชนเหล่านั้นทราบแต่เพียงการพัฒนาโรงเรียนคือการไปหาซื้อโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นเจตนาที่ดีแต่ยังไม่ตรงเป้าหมายนัก

2. การประสานงานกับหมู่บ้านเพื่อระดมความคิดเห็นและรับฟังความต้องการของชาวบ้าน เมื่อบริษัทเอกชนมีความประสงค์ว่ายินดีที่จะร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้านแล้วนั้น การดำเนินงานขั้นต่อไปคือมีการเลือกตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน จัดประชุมชาวบ้านเพื่อประเมินความต้องการ ความคาดหวัง และจัดทำแผนการพัฒนาหมู่บ้านในระยะแรก โดยมีการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบของหมู่บ้านในอนาคต ว่าในอีก 1 ปี 5 ปี หรือ 20 ปีข้างหน้าพวกเขาต้องการให้หมู่บ้านเป็นแบบใด ทั้งในด้านการศึกษา การดูแลผู้สูงอายุ หรือการดูแลผู้พิการ ในการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นของหมู่บ้านนั้น จะต้องให้ชาวบ้านทุกคนได้มีส่วนร่วม โดยมีการจัดประชุมวันละ 2 ครั้ง ในเวลากลางวันและกลางคืน เพราะเวลากลางวันผู้หญิงในหมู่บ้านจะว่าง ส่วนในเวลากลางคืนนั้นผู้ชายจะว่าง ต้องให้คนทุกเพศได้มีสิทธิ์ออกความคิดเห็น ซึ่งถือเป็นเรื่องการสร้างความเสมอภาคให้เกิดในสังคมด้วย

ภาพที่ 10 การเลือกตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อประเมินความต้องการ ความคาดหวัง และจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านในระยะแรก

3.การนำชาวบ้านไปทัศนศึกษา หลังจากที่ชาวบ้านได้เสนอแผนการพัฒนาหมู่บ้านให้บริษัทได้รับทราบแล้ว จะมีการพาชาวบ้านเดินทางไปดูงานตามที่ตั้งต่าง ๆ เพื่อรวบรวมความคิดเห็นใหม่ ๆ และเรียนรู้กิจกรรมสร้างรายได้ในชุมชนที่ประสบความสำเร็จแล้ว เพื่อนำมาปรับปรุงใช้ในหมู่บ้านของพวกเขา

ภาพที่ 11 การทัศนศึกษาของชาวบ้านเพื่อให้เกิดความคิดใหม่ เป็นการเปิดหูเปิดตาให้กับชาวบ้าน

4.พนักงานบริษัทเข้าเยี่ยมหมู่บ้าน เพื่อศึกษาและสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน เป็นการสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับพนักงานบริษัทที่อยู่ในสังคมเมืองได้มีโอกาสได้สัมผัสธรรมชาติ ได้เห็นในสิ่งที่พวกเขาไม่เคยเห็น เช่น การทำนา หรือรถอีแต่น ได้สัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยพนักงานบริษัทจะเข้าไปร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับชาวบ้าน เช่น การไปทำบุญที่วัด การไปตรวจสุขภาพเด็ก ไม่ได้เป็นการนำของไปแจกชาวบ้าน

ภาพที่ 11 คณะทำงานของบริษัทเข้าเยี่ยมหมู่บ้านร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์

5. การปรับปรุงและประยุกต์แผนเพื่อเสนอต่อบริษัท โดยมีพนักงานบริษัทเป็นที่เล็งช่วยชาวบ้านในการรวบรวมความคิดเห็น หลังจากที่บ้านได้ออกไปทัศนศึกษาดูงานและพบกับพนักงานบริษัทแล้ว มีการเชิญชาวบ้านมาร่วมให้ความคิดเห็น จากคนทุกเพศทุกวัยในหมู่บ้านให้ได้มีส่วนร่วมทั้งเพศหญิง เพศชาย เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และคนชรา เป็นการปรับปรุงแผนให้มีความสมบูรณ์เพื่อเสนอต่อบริษัท มีการจัดกิจกรรมใหม่ ๆ ลงในแผน มีการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม มีการกำหนดระยะเวลาของการดำเนินงาน และระบุหน่วยงานที่จะขอความร่วมมือ ซึ่งชาวบ้านจะเน้นการมีส่วนร่วมและความเป็นประชาธิปไตย

ภาพที่ 12 การปรับปรุงแผนเพื่อเสนอต่อบริษัท โดยชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมและมีพนักงานบริษัทคอยเป็นที่ปรึกษา

6.เสนอแผนงานและงบประมาณต่อบริษัท หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงแผนเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการประจำหมู่บ้านจะส่งแผนงานให้บริษัทเพื่อพิจารณาและอนุมัติงบประมาณต่อไป

กิจกรรมหลักของโครงการพัฒนาหมู่บ้าน คือ

1. การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน (คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน)
2. การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (สร้างรายได้ เพื่อทักษะทางธุรกิจ และจัดตั้งแหล่งเงินทุน)
3. การพัฒนาสิ่งแวดล้อม
4. การศึกษาและการพัฒนาเยาวชน
5. การดูแลสุขภาพอนามัยและผู้สูงอายุ

โดยกิจกรรมที่ 1 และ 2 เรื่องการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนนั้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ซึ่งหากมีการพัฒนาในสองเรื่องนี้แล้ว จะสามารถพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ได้ง่ายขึ้น เรื่องการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน คือการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่มีความสำคัญมาก ส่วนเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน จะพบว่าคนในชนบทจะขาดโอกาสทางเศรษฐกิจอยู่สองประการ คือ การขาดความรู้และทักษะทางธุรกิจ และการขาดโอกาสในการกู้เงินที่อัตราดอกเบี้ยปกติอย่างที่คนในสังคมเมืองได้รับ เพราะฉะนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนจะผ่าน 2 โครงการคือ

1. โครงการ MBA เท้าเปล่า เป็นการเสริมความรู้ด้านธุรกิจ ถือเป็นหลักสูตร Master of Business Administration (MBA) สำหรับคนจน ไม่ใช่สำหรับคนรวยที่เรียนในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นการฝึกอบรมอาชีพตามที่บ้านที่ต้องการ ซึ่งหากชาวบ้านต้องการเรียนรู้เรื่องอะไร ก็จะมีผู้มาอบรมหลักสูตรเหล่านั้นให้ และผู้ที่ผ่านการอบรมแล้วเท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์กู้เงินเพื่อไปทำธุรกิจได้

2. ธนาคารพัฒนาหมู่บ้าน คือ การจัดตั้งกองทุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งเงินของกองทุนจะได้มาจากการสนับสนุนของบริษัทที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านต้องแลกด้วยการปลูกต้นไม้ในหมู่บ้านจึงจะได้รับเงินจากบริษัท โดยต้นไม้ 1 ต้น มีราคา 40 บาท หากชาวบ้านช่วยกันปลูกต้นไม้ 25,000 ต้น จะมีเงินเข้าธนาคารพัฒนาหมู่บ้านจำนวน 1,000,000 บาท ชาวบ้านจะช่วยกันปลูกต้นไม้ให้เหมาะสมกับฤดูกาลและต้องช่วยกันดูแลไม้

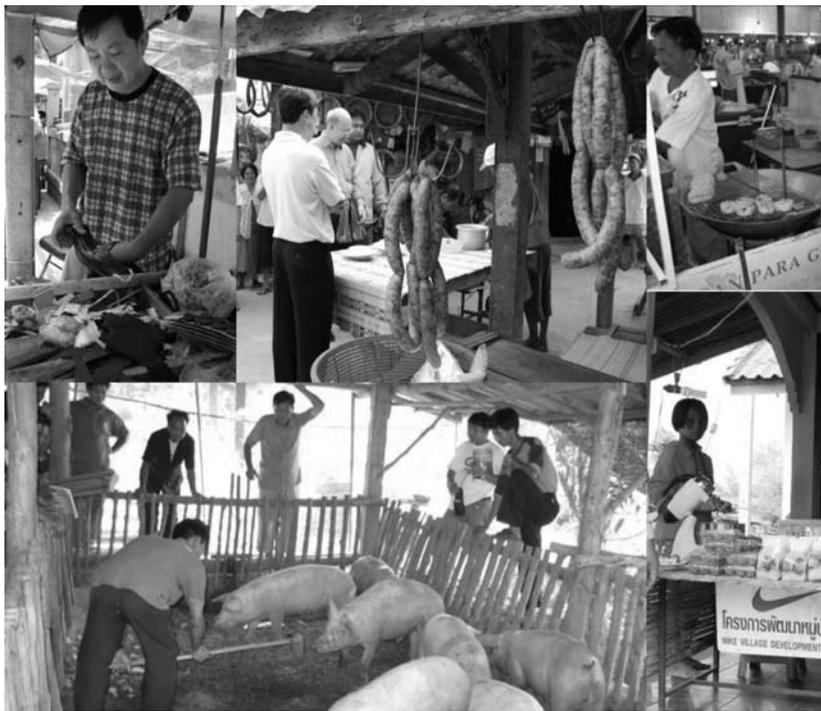
ให้ต้นไม้ตาย กิจกรรมใดก็ตามที่ต้องใช้เงินในการดำเนินงานชาวบ้านจะต้องแลกมาด้วยการปลูกต้นไม้ทั้งสิ้น จะไม่มีการนำเงินมาแจกให้กับชาวบ้าน การดำเนินงานของธนาคารพัฒนาหมู่บ้าน จะเปิดทำการเดือนละ 1 ครั้ง ช่วงเช้าเป็นการรับเงินคืน ช่วงบ่ายเป็นการปล่อยเงินกู้ โดยสมาชิกทุกคนจะมีการออม มีสมุดเงินฝากและต้องเป็นเจ้าของหุ้น ทุกคนจะเป็นเจ้าของธนาคารร่วมกัน ส่วนการปล่อยให้กู้นั้นจะให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 1 ต่อเดือน ซึ่งผู้กู้ต้องผ่านการอบรมของโครงการ MBA เท่านั้นก่อน จึงจะมีสิทธิ์กู้เงินได้ เป็นการป้องกันการเกิดปัญหาหนี้สูญ ธนาคารพัฒนาหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการ 8 คน ที่เป็นทั้งชายและหญิงที่มาจากกรเลือกตั้ง มีการนำผลกำไรของธนาคารพัฒนาหมู่บ้านมาสำรองไว้เพื่อช่วยเหลือด้านการศึกษาและการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนต่อไป

ภาพที่ 14 การดำเนินงานของธนาคารพัฒนาหมู่บ้าน

ตัวอย่างความสำเร็จของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนคือที่หมู่บ้านในตำบลชะอม อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี เริ่มต้นโครงการตั้งแต่ปี 2533 ดำเนินการมาแล้วเกือบ 22 ปี โดยในตอนต้นชาวบ้านในหมู่บ้านประกอบอาชีพปลูกข้าวโพด และเมื่อมีบริษัทที่ดำเนินธุรกิจขายรถยนต์ได้เข้าไปร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้านมาช่วยวิเคราะห์รายได้ของชาวบ้านพบว่าชาวบ้านมีรายจ่ายมากกว่ารายได้จากการประกอบอาชีพปลูกข้าวโพด บริษัทจึงได้แนะนำว่าควรมีการเปลี่ยนอาชีพแต่ไม่ทราบว่าควรเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอะไรจึงจะเหมาะสม จึงได้พาชาวบ้านออกไปศึกษาดูงานนอกหมู่บ้านเป็นเวลา 3 วัน โดยเลือกตัวแทนชาวบ้านไปทัศนศึกษาประมาณ 8 คน ผลปรากฏว่าชาวบ้านมีความประทับใจกับการประกอบอาชีพเพาะต้นไม้ขาย จึงได้เริ่มทำอาชีพดังกล่าว โดยในระหว่างที่รอต้นไม้โตสามารถปลูกข้าวโพดควบคู่ไปด้วยได้ เมื่อต้นไม้โตได้อายุที่ต้องการ จึงจำหน่ายให้กับสนามกอล์ฟหรือหมู่บ้านจัดสรรต่าง ๆ

โรงเรียนที่ตำบลแห่งนี้ มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาการเรียนการสอน ในโรงเรียนประถมศึกษาจะเน้นการเรียนรู้เรื่องต้นไม้เป็นหลัก โดยจะมีการสอดแทรกวิชาต่าง ๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการลงไป ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชน

ภาพที่ 13 การฝึกอบรมทักษะในการประกอบอาชีพของโครงการ MBA เท่านั้น

นี้มีรายได้ไม่ต่ำกว่า 1 ล้านบาททุกหลังคาเรือน โดยการดำเนินธุรกิจเพาะ
ต้นไม้ขายที่เริ่มต้นจาก 1 หมู่บ้าน และประสบความสำเร็จจนขยายออกไปยัง
หมู่บ้านอื่น ๆ ครอบคลุมตำบล ถือเป็นตัวอย่างที่ดีของการสร้างความเข้มแข็ง
ของชุมชน

การปฏิวัติการศึกษา

มีหลายคนพยายามทำเรื่องการศึกษา แต่สุดท้ายผลสำเร็จ
ของการดำเนินงานมักตกอยู่กับผู้ที่มีสติปัญญาดี หรือผู้ที่มีฐานะดี แต่เป็น
เรื่องยากในการพัฒนาการศึกษาให้กับผู้ที่อยู่ห่างไกลในชนบท หรือผู้
ที่มีฐานะยากจน เพราะระบบการศึกษาของประเทศไทยเน้นให้คนอ่านออก
เขียนได้ และบวก ลบ คูณ หารเป็น แต่ขาดการสอนให้คนมีทักษะด้านของ
ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ระบบการศึกษาของไทยจึงไม่สามารถกระตุ้นให้
เกิดนวัตกรรมหรือการคิดนอกกรอบได้ สังคมเรากำลังสร้างให้คนส่วนใหญ่เป็น
ผู้ตามของเมื่อวาน ไม่ได้สร้างผู้นำของวันพรุ่งนี้ ตัวอย่างเช่น หากเราถาม
เด็กว่าเมื่อโตขึ้นเขาอยากเป็นอะไร เด็กมักจะตอบเหมือนกับคำตอบเดิมๆ
ที่เราเคยได้ยินมา คืออยากเป็นตำรวจ อยากเป็นทหาร อยากเป็นหมอ
หรืออยากเป็นพยาบาล แต่เด็กในหลายแห่งถ้าถามคำถามนี้เขาจะไม่ได้
ตอบแบบนั้นแล้ว เด็กเริ่มมีการเปลี่ยนความคิด เช่น อยากเป็นอัยการ
อยากเป็นเจ้าของร้านอาหาร เพราะเขาได้ไปศึกษาชีวิตจริง เขาทราบแล้ว
ว่าอาชีพเจ้าของร้านอาหารก็เป็นอาชีพที่ไม่ธรรมดา หรือเด็กบางคนตอบว่า
อยากทำธุรกิจขายสุนัข อยากเป็นสัตวบาลเพราะเห็นคนในสังคมรักสุนัข
และเลี้ยงสุนัขกันมาก เป็นต้น

เพื่อให้หลุดพ้นจากระบบการศึกษาแบบเก่า จึงได้สร้างระบบการศึกษา
ที่เป็นทางเลือกใหม่สำหรับผู้ด้อยโอกาสในชนบท ด้วยการขอความร่วมมือ
กับภาคเอกชนและบุคคลต่าง ๆ เพราะรัฐบาลมีงบประมาณจำกัด ซึ่งในที่สุด
การดำเนินโครงการก็ได้รับความร่วมมือกับฝ่ายราชการมาโดยตลอด

ตัวอย่างการปฏิวัติการศึกษา คือการสร้างโรงเรียนนาร่องเพื่อการพัฒนา
ชนบทที่อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ คือโรงเรียนมีชัยพัฒนา หรือ

เรียกว่า “โรงเรียนไม้ไผ่” เพราะอาคารของโรงเรียนสร้างด้วยไม้ไผ่ทั้งหมด
โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนระดับมัธยม ปัจจุบันมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
และมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยในเดือนพฤษภาคม ปี 2554 จึงจะมีนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 การก่อสร้างภายในโรงเรียนทั้งหมดสร้างด้วยไม้ไผ่
เนื่องจากต้องการให้นำเรื่องสิ่งแวดล้อมเอามาเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน ซึ่ง
ไม้ไผ่เป็นไม้ที่มีประโยชน์รอบด้าน สามารถเป็นอาหาร ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์
หรือใช้ทำอาคารบ้านเรือน โดยต้นไผ่นั้นที่มีการตัดไปใช้ประโยชน์แล้วสามารถ
ปลูกต้นใหม่ทดแทนได้ภายในระยะเวลา 3 ปี อาคารที่สร้างด้วยไม้ไผ่ทั้งหมด
ของโรงเรียนแห่งนี้จะไม่มีปัญหาเรื่องมอด เพราะมีการทาน้ำยาพิเศษเพื่อ
ป้องกันมอดหรือมดไว้ และเป็นโครงสร้างทั้งหมดมีความแข็งแรงมาก เสาแต่ละ
ต้นสามารถรับน้ำหนักได้สูงที่สุดถึง 100 กิโลกรัม แนวคิดโรงเรียนแห่งนี้ไม่ต้อง
การสร้างคนเก่ง เน้นการสร้างคนดี ให้มีความซื่อสัตย์ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือ
และมีจิตใจที่อยากแบ่งปัน

ภาพที่ 15 สถานที่ตั้งของโรงเรียนนาร่องเพื่อการพัฒนาชนบท (โรงเรียนมีชัยพัฒนา)
อ. ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์

ที่โรงเรียนแห่งนี้มีการสร้างอาคารเอนกประสงค์ทรงโดมที่ทำจากไม้ไผ่ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกเรียกว่า Geodesic Dome มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 30 เมตร เนื้อที่ 710 ตารางเมตร เพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมด้านต่างๆ ของโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนแห่งนี้จะมีเสาธงสองเสา คือ เสาธงชาติกับเสาธงโรงเรียน เพราะโรงเรียนมีความสำคัญกับการศึกษาของเด็กนักเรียนจึงต้องการให้เคารพธงโรงเรียนด้วย โดยทุกเช้าเด็กนักเรียนจะยืนเข้าแถวเคารพธงชาติ แต่ได้สอดแทรกกิจกรรมระหว่างการเคารพธงชาติด้วย คือให้นักเรียนยืนเป็นวงกลมรอบถังซีเมนต์ที่ทำสี่สวยงาม ข้างในถังมีการปลูกพืชผักสวนครัว และในระหว่างที่ร้องเพลงชาตินั้น ให้นักเรียนสังเกตดูว่าผักที่ปลูกได้รับน้ำ หรือปุ๋ยเพียงพอหรือไม่ หรือเจริญเติบโตพอที่จะเก็บเกี่ยวได้แล้วหรือยัง ทำให้การยืนเคารพธงชาติและร้องเพลงชาติกลายเป็นประโยชน์มากขึ้น และไม่ทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย

ภาพที่ 16 นักเรียนของโรงเรียนมีชัยพัฒนา ยืนเข้าแถวเคารพธงชาติพร้อมสังเกตผักสวนครัวที่ปลูกไว้

ประตูทางเข้าโรงเรียนมีชัยพัฒนาเป็นประตูที่สร้างด้วยไม้ไผ่มีลักษณะเป็นรูปเขาควาง เรียกว่าประตูควาย (The Buffalo School Gate : Ignorance) เพราะควายเป็นสัญลักษณ์แห่งความโง่เขลา ทุกเช้าที่เด็กนักเรียนเดินผ่านประตูโรงเรียนเข้ามา เปรียบได้กับการเดินผ่านอวิชา แล้วมาข้ามสะพานวิชา หรือสะพานแห่งความรู้ (The Dragon Bridge: Knowledge) เพราะมังกรถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความรู้ แล้วตอนบ่ายเมื่อเรียนหนังสือเสร็จก็ข้ามจากวิชาไปหาอวิชาใหม่ เป็นการกระตุ้นให้เด็กรู้ว่าอย่าหยุดเรียนรู้ ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต และได้สะพานแห่งความรู้ที่เดินข้ามนั้นเป็นน้ำใสก็ให้มองลงไปดูข้างล่างว่าใครหนอที่มันมีอวิชาอยู่ในตัว ซึ่งทุกอย่างพยายามทำให้เป็นสัญลักษณ์

ภาพที่ 17 ประตูโรงเรียน (The Buffalo School Gate : Ignorance)

ภาพที่ 18 สะพานแห่งความรู้ (The Dragon Bridge: Knowledge)

มีผู้มาเยี่ยมชมโรงเรียนหลายท่านสนใจอยากนำรูปแบบสิ่งก่อสร้างของโรงเรียนแห่งนี้ไปทำบ้าง ภายในโรงเรียน แม้แต่เสาปูนธรรมชาติก็มีการทาสีสีน้ำตาลให้ดูสดใสขึ้น เป็นการกระตุ้นเรื่องจินตนาการและการคิดนอกกรอบโดยไม่ต้องใช้งบประมาณมาก ทางเดินภายในโรงเรียนเน้นความร่มรื่นจากร่มเงาของต้นไม้ และใบไม้ที่ร่วงหล่นอยู่ตามทางเดินก็ช่วยสร้างความสวยงาม ภายในโรงเรียนมีร้านค้าที่เป็นอินเทอร์เน็ทคาเฟ่ของเด็ก โครงสร้างทั้งหมดของร้านค้าทำจากไม้ไผ่ มีที่นั่งเพื่อให้ผู้ปกครองที่มาโรงเรียนได้มีที่นั่งพักผ่อน และเด็กนักเรียนได้มีโอกาสฝึกทำธุรกิจขายของที่ร้านค้าแพ้อีกด้วย

ภาพที่ 19 บรรยากาศที่มีความร่มรื่นและร้านค้าภายในโรงเรียน

โรงเรียนแห่งนี้มีทุกอย่างที่ชุมชนควรจะมี เปรียบเสมือนเป็นกระทรวงศึกษาธิการของตำบล ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของ ไม่มีป้ายบอกว่าสถานที่ราชการห้ามเข้า แต่เป็นสถานที่ที่ประชาชนโปรดเข้า มีศูนย์วิทยาศาสตร์ ภาวะโลกร้อน สำนักสิ่งแวดล้อมและผังหมู่บ้าน ศูนย์ออกแบบและนวัตกรรม และศูนย์พัฒนาธุรกิจและจิตสาธารณะ Bill Gates Sr. ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นศูนย์ที่ทุกคนในชุมชนสามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ องค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้านเพื่อช่วยกันพัฒนาให้ไปสู่การเป็นซูเปอร์ตำบล คือเป็นตำบลที่พึ่งปรารถนาของชาวบ้าน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการศึกษาที่ดีที่สุด

ภาพที่ 19 ศูนย์การเรียนรู้ด้านต่างๆ ที่มีการจัดตั้งขึ้นภายในโรงเรียนมีชัยพัฒนา ได้แก่ (1) ศูนย์วิทยาศาสตร์ภาวะโลกร้อนสำนักสิ่งแวดล้อมและผังหมู่บ้าน (2) ศูนย์ออกแบบและนวัตกรรม (3) ศูนย์พัฒนาธุรกิจและจิตสาธารณะ (Bill Gates Sr.)

บรรยากาศภายในห้องเรียนของโรงเรียนแห่งนี้เน้นเรื่องการมีความคิดสร้างสรรค์ โต๊ะเก้าอี้ของนักเรียนถูกออกแบบใหม่ด้วยสีส้มและรูปทรงที่แปลกตา ไม่ซ้ำซากจำเจ บางวิชามีการสอนนอกห้องเรียน ไม่ยึดติดกับรูปแบบการเป็นชั้นเรียนเหมือนที่ผ่านมา เน้นให้นักเรียนได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติและมีความคิดสร้างสรรค์

ภาพที่ 20 บรรยากาศการเรียนการสอนที่มีทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน

นักเรียนของโรงเรียนมีชัยพัฒนาได้มีโอกาสใช้อินเทอร์เน็ตเป็นแบบเรียน โดยได้รับความร่วมมือจากบริษัท ไมโครซอฟท์ ในการจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ใหม่ให้จำนวน 100 เครื่อง เพื่อให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง (Hub) ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ของอำเภอลำปลายมาศ พร้อมกันนี้ได้มีการคัดเลือกเด็กนักเรียนปีละ 20 คน เพื่อให้บ้านของเด็กที่ได้รับคัดเลือกเป็นศูนย์การกระจายความรู้ ด้านคอมพิวเตอร์ (Satellite) โดยมีการติดตั้งคอมพิวเตอร์ให้ที่บ้านจำนวน 5 เครื่อง และให้เด็กที่ได้รับคัดเลือกนั้นทำหน้าที่เป็นผู้สอนการใช้คอมพิวเตอร์ ให้กับเด็กคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านรวมทั้งผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งเป็นโครงการที่เริ่มทำกับเด็กนักเรียนก่อนแล้วจึงพัฒนาสู่ e-commerce และพัฒนาเป็นซูเปอร์ตำบลต่อไป โดยมีบริษัทเอกชนที่ให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการได้แก่ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด และบริษัท ไทชิบาไทยแลนด์ จำกัด

ภาพที่ 21 การมีโอกาสได้ใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตของนักเรียนที่โรงเรียนมีชัยพัฒนา

จะเห็นได้ว่าเป็นการพัฒนาผ่านเรื่องการศึกษาทั้งสิ้น แนวคิดของโรงเรียนนี้คือ การสร้างคนไม่ว่าจะมีเงินหรือไม่มีเงิน ให้มีจิตศรัทธามีจิตสาธารณะ คิดดี พูดดี ทำดี ได้โดยไม่จำเป็นต้องมีเงินดี เด็กนักเรียนในโรงเรียนแห่งนี้จะเป็นนักเรียนชนบทธรรมดาๆ แต่อนาคตจะไม่อยู่ท้ายแถวเหมือนในอดีต จะสามารถเป็นนักเรียนแถวหน้าของประเทศได้ ในปีหน้าจะมีการคัดเลือกนักเรียนภาคการศึกษาละ 2 คน เพื่อไปอยู่ร่วมกับนักเรียนในโรงเรียนนานาชาติเป็นเวลา 1 ภาคการศึกษา แล้วกลับมาเรียนที่โรงเรียนนี้เหมือนเดิม ที่โรงเรียนแห่งนี้มีการสอนภาษาต่างประเทศโดยชาวต่างชาติ ที่มีทั้งชาวฝรั่งเศส ชาวญี่ปุ่น หรือแม้แต่อาสาสมัครก็สามารถเข้าไปสอนนักเรียนได้ ไม่ว่าจะเป็นวิชาภาษาต่างประเทศ หรือสอนกีฬา ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สอนได้เห็นชีวิตในชนบท โดยในรายวิชาปกติที่เป็นวิชาการนั้นจะมีครูภาคปกติเป็นผู้สอน ปัจจุบันได้มีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย ในการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมครูให้กับโรงเรียนของรัฐด้วย

การดำเนินงานของโรงเรียนมีชัยพัฒนา ที่มีความแตกต่างจากโรงเรียนปกติทั่วไป คือ เรื่องการมีส่วนร่วมของนักเรียน โดยนักเรียนของโรงเรียนแห่งนี้สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมบริหารหลายๆ อย่างของโรงเรียน ได้แก่

1. การร่วมเป็นคณะกรรมการจัดซื้อ ซึ่งจะให้นักเรียนได้รู้จักกระบวนการจัดซื้อ ได้รู้ว่าความโปร่งใสคืออะไร ความถูกต้องของขบวนการจัดซื้อจัดจ้างเป็นอย่างไร
2. การร่วมเป็นกรรมการคัดเลือกครู โดยการคัดเลือกครูที่สมัครเข้ามานั้น 33 เปอร์เซ็นต์ของคณะกรรมการคือนักเรียน เพราะเด็กนักเรียนมีประสบการณ์ในการพบเจอกับครูที่ดีและไม่ดีมาแล้ว ดังนั้นเด็กนักเรียนจะสามารถพิจารณาได้ โดยหลังจากคัดเลือกแล้ว จะมีการทดลองสอน 1 สัปดาห์ แล้วจึงตัดสินการคัดเลือกครูอีกครั้ง

3. การร่วมเป็นกรรมการพิจารณาความดีความชอบของครู เพราะเด็กนักเรียนเป็นผู้ที่ใกล้ชิดการทำงานของคุณมากที่สุด

4. การได้เรียนวิชาครู (ศึกษาศาสตร์) การได้ฝึกปฏิบัติโดยการกระตุ้นจิตสาธารณะและช่วยสอนให้แก่นักเรียนรุ่นน้อง เพราะต้องการให้เด็กนักเรียนได้เป็นครูต่อไป จะมีการสอนวิชาว่าเป็นครูที่ดีเป็นอย่างไรให้นักเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ 1 แล้วให้นักเรียนนำความรู้ไปสอนน้องในหมู่บ้านต่อไป ปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสาธารณะด้วยการทำงานเพื่อสังคม

5. เด็กนักเรียนเป็นผู้สรรหาและตัดสินผู้สมควรได้รับทุนประถมศึกษาในโรงเรียนของรัฐ โดยเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 จะแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 6 คน เข้าไปในหมู่บ้านเพื่อคัดเลือกเด็กที่สมควรได้รับทุน โดยเป็นการคัดเลือกอย่างมีเหตุผล นักเรียนสามารถบอกน้องผู้รับทุนได้ว่าเขาได้รับคัดเลือกเพราะเหตุใด ส่วนน้องผู้รับทุนไม่ควรคิดว่าเป็นเงินทุน แต่ควรคิดว่าเป็นเงินกู้และต้องตอบแทนคืนด้วยการทำความดีเพื่อสังคม กิจกรรมการคัดเลือกผู้ได้รับทุนจะเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง โดยนักเรียนที่เป็นผู้คัดเลือกกับน้องที่ได้รับการคัดเลือกต้องพบกันสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และต้องทำรายงานความก้าวหน้าของน้องที่ได้รับทุน ว่ามีการทำงานช่วยเหลือสังคมอย่างไรบ้างในแต่ละวัน วันที่มีการมอบทุนการศึกษาจะให้นักเรียนที่เป็นผู้คัดเลือกเป็นผู้มอบทุนการศึกษาให้กับน้อง และให้ขอบคุณน้องที่น้องช่วยทำให้พี่ได้มีโอกาสมีความสุขกับการให้ ต้องมีการปรับความคิดของเด็ก ว่าการเป็นผู้ให้ นั้นทำให้เกิดความสุขที่ได้เสียสละ และผู้รับนั้นไม่จำเป็นต้องรู้สึกว่ามีบุญคุณแต่ให้ไปทำความดีเพื่อสังคมเป็นการตอบแทนต่อไป

6. นักเรียนเป็นผู้คัดเลือกผู้สมัครเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา การรับสมัครนักเรียนเพื่อเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากผู้ที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนอื่น จะให้นักเรียนที่อยากเข้ามาเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนแห่งนี้ ได้เข้ามาใช้เวลาทุกวันเสาร์เป็นเวลา 3 เดือน เพื่อเรียนรู้ว่าโรงเรียนนี้มีวิธีการที่ไม่เหมือนกับโรงเรียนอื่นอย่างไร มีการศึกษาอย่างไรโดยมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2 เป็นผู้ประเมินไม่ใช่ครู

เด็กนักเรียนจะทราบว่าผู้สมัครเรียนคนไหนมีความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจสาเหตุที่ต้องใช้เวลา 3 เดือนในการพิจารณา เพื่อต้องการดูพัฒนาการของเด็กเด็กบางคนตอนต้นอาจจะไม่ดีแต่เป็นเด็กที่มีความตั้งใจแล้วมาตีตอนปลายหรือเด็กบางคนตีตอนต้นแล้วตอนปลายอาจจะไม่ดี การให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในเรื่องนี้ เป็นการฝึกให้เด็กนักเรียนเป็นคนมีเหตุผล

7. นักเรียนเป็นผู้ออกแบบเครื่องแบบนักเรียนเอง เป็นการฝึกให้เด็กได้ทำอะไรเองในหลาย ๆ เรื่อง ฝึกให้เด็กได้มีความคิดสร้างสรรค์ ได้มีอิสระและมีความสุขกับการเรียนหนังสือ

8. นักเรียนได้ร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้าน จากการที่คุณมีชัย วีระไวทยะ เป็นประธานเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้รัฐบาล จึงได้ส่งเด็กนักเรียนเข้าไปร่วมประชุมกับชาวบ้าน เกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ไปศึกษา ได้ซักถามหรือได้แนะนำชาวบ้าน จากนั้นก็มีการเสนอแนะความคิดเห็นร่วมกับชาวบ้านในหลายๆ เรื่อง ตัวอย่างเช่น การเสนอความคิดเห็นเรื่องความเสมอภาค ทุกคนในชุมชนรวมทั้งเด็กนักเรียนของโรงเรียน ได้ออกความคิดเห็นเกี่ยวกับความเสมอภาคในชุมชน มีการลงความเห็นเรื่องการให้สมาชิกครึ่งหนึ่งขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้หญิง ซึ่งเรื่องเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องรอให้รัฐบาลเป็นผู้กำหนดชุมชนสามารถทำได้ในหมู่บ้าน

9. นักเรียนได้มีส่วนร่วมในโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน ปัจจุบันนี้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนมีชัยพัฒนาทุกคนต้องทำรายงานประชาคมเสนอต่อนายกรัฐมนตรี เพื่อรายงานสิ่งที่ได้พบเห็นจากการเข้าไปเรียนรู้ในหมู่บ้าน

ภาพที่ 22 นักเรียนของโรงเรียนมีชัยพัฒนาได้มีส่วนร่วมในการประชุมประชาคมหมู่บ้าน โครงการเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน

ภายในโรงเรียนมีการทำแปลงสาธิตการปลูกพืชสำหรับผู้ปกครองและชุมชน โดยมีการเชิญชวนบริษัทเอกชน เช่น บริษัทซีพี ให้เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้โรงเรียนได้เป็นศูนย์กลางของการเกษตรที่ก้าวหน้าที่สุดของทุกหมู่บ้าน ให้แต่ละหมู่บ้านมีผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเลี้ยงหมู การเลี้ยงไก่ เป็นต้น และเด็กนักเรียนก็จะได้เรียนรู้และนำสิ่งเหล่านี้ไปสู่อำนาจของตนเอง โรงเรียนแห่งนี้จะได้เป็นศูนย์เรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน

ภาพที่ 23 แปลงสาธิตการปลูกพืชสำหรับผู้ปกครองและชุมชน

ที่โรงเรียนแห่งนี้ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมการใช้วัสดุเหลือใช้มาปลูกพืช ผักสวนครัว บริษัทโคคาโคล่า และบริษัทเบียร์ ก็ได้ให้การสนับสนุน มีการปลูกผักสวนครัวในโรงทำผ้าใบ ซึ่งเด็กนักเรียนได้เสนอชื่อเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “ซอนทีนการ์เด็นท์” มีการนำตะแกรงคัดผลกรองด้วยใบกล้วยนำไปปลูก ผักได้ เสาสี่ขาเป็นเสา polyvinyl chloride (PVC) เจาะรูใส่ดินสามารถปลูก ผักได้ในพื้นที่จำกัด ส่วนปัญหาเรื่องน้ำสำหรับรดผักนั้น ได้ให้นักเรียนทุกคน นำน้ำมาจากบ้านวันละ 2 ขวด เป็นน้ำที่สะอาดหรือสกปรกก็ได้เพื่อนำมา รดน้ำผักในตอนเช้า 1 ขวด และตอนบ่ายก่อนกลับบ้านอีก 1 ขวด

ภาพที่ 24 แปลงสาธิตการปลูกพืชจากวัสดุเหลือใช้

โรงเรียนแห่งนี้จะปิดภาคการศึกษาให้ตรงกับช่วงการดำนาและช่วงการเกี่ยวข้าว เพื่อให้การศึกษาได้ล้อมรอบวัฒนธรรม เด็ก ๆ จะได้มีโอกาสไป ช่วยที่บ้านดำนาและเกี่ยวข้าว วันหยุดของโรงเรียนแห่งนี้ก็มีความแตกต่าง จากที่อื่นคือ จะหยุดเรียน วันอังคาร และวันพุธ เปิดเรียนวันพฤหัสบดี วันศุกร์ วันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันจันทร์ เพื่อให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถจากภายนอกที่มีงานประจำอยู่แล้ว ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ท่านเหล่านั้นจะว่าง และสามารถมาสอนให้กับนักเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้ได้ เป็นการประยุกต์ให้มีความแตกต่างไปเล็กน้อย การไปถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนที่โรงเรียน มีชัยพัฒนา จะเป็นวิชาใดก็ได้ที่มีความถนัด ไม่ว่าจะเป็นการทำขนมหรือการเล่นกีฬา หรือสอนวิทยาศาสตร์ คุณมีชัย วีระไวทยะ ท่านได้เสนอว่า ในชีวิต

การทำงานของทุกคนก่อนที่จะหมดไฟในชีวิต แนะนำให้ไปมีประสบการณ์ในการเป็นครู ไม่ใช่การเป็นครูเก่ง ๆ ที่ในเมือง แต่ควรไปเป็นครูที่ชนบท ส่วนท่านผู้เป็นเจ้าของธุรกิจบริษัทเอกชน อยากให้มีนโยบายสนับสนุนให้พนักงานบริษัทออกไปเป็นครูที่ชนบท โดยบริษัทเป็นผู้จ่ายเงินเดือนให้ ถือเป็นอีกวิธีหนึ่งของการช่วยเหลือสังคม

ที่โรงเรียนแห่งนี้จะมีโรงอาหารไว้ให้เด็กได้นั่งรับประทานอาหาร และมีการสอนนักเรียนไว้ว่าเมื่อมีแขกมาเยี่ยมโรงเรียน นักเรียนต้องพาแขกไปนั่งและคอยดูแล ก่อนรับประทานอาหารจะมีการอธิษฐานก่อน มีการฝึกมารยาทเด็กนักเรียนในการรับประทานอาหาร เช่น ไม่ให้รับประทานอาหารหก ให้ตักอาหารรับประทานอย่างพอเพียง และระหว่างรับประทานไม่ให้ส่งเสียงดังเอะอะ

โรงเรียนแห่งนี้จะไม่มีกำรับเงินค่าเล่าเรียน แต่เมื่อประเมินราคาค่าเล่าเรียนโดยไม่รวมค่าก่อสร้างแล้ว ประมาณ 60,000 บาทต่อคนต่อปี จะมีการรับค่าเล่าเรียนด้วยการทำความดีเพื่อสังคมและการปลูกต้นไม้ โดยประมาณราคา 60,000 บาทนั้น เท่ากับการทำงานช่วยเหลือสังคม 400 ชั่วโมง และปลูกต้นไม้ 400 ต้น อาหารทุกมื้อที่นักเรียนรับประทานต้องทำงานช่วยเหลือสังคมเป็นเวลา 1 ชั่วโมงเพื่อเป็นการตอบแทน เด็กนักเรียนทุกคนจะมีสมุดจดบันทึกการทำความดีเพื่อสังคม เหมือนสมุดเงินฝากธนาคาร ซึ่งสามารถให้พ่อแม่พี่น้องเพื่อนฝูงช่วยได้ เป็นโรงเรียนเดียวที่ช่วยกันจ่ายค่าเล่าเรียนได้ เป็นตัวอย่างที่เราต้องเน้นเรื่องความดี ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไทยต้องการมาก ไม่ควรเน้นเรื่องเงินเพียงอย่างเดียว

โรงเรียนแห่งนี้มีการแบ่งปันเพื่อทุกคนในชุมชน จะไม่มีการวางตัวเป็นเจ้าของ เพราะทุกอย่างได้มาจากน้ำใจของคนอื่น เพราะฉะนั้นต้องมีน้ำใจให้ผู้อื่นใช้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นอาคาร สนามกีฬา สระว่ายน้ำ คอมพิวเตอร์ ทุกคนในชุมชนมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์ หรือแม้แต่ครูภาษาอังกฤษเมื่อสอนให้เด็กนักเรียนแล้ว เด็กนักเรียนก็ไปสอนคนในหมู่บ้านต่อไปเป็นการตอบแทน

ภาพที่ 25 การใช้ประโยชน์อาคารเอนกประสงค์ในโรงเรียนโดยนักเรียนและคนในชุมชน

สำหรับอนาคตของนักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนแห่งนี้ คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้เล่าให้ฟังว่า เคยมีคนถามว่าเด็กเหล่านี้จะสามารถเข้ามหาวิทยาลัยได้หรือไม่ ซึ่งท่านก็ได้ถามกลับไปว่าเข้าไปทำอะไรในมหาวิทยาลัย ท่านเห็นหลายคนเข้าไปเรียนในมหาวิทยาลัยแล้วจบออกมาก็ไม่ได้ทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ โดยทั้งนี้ได้มีหลายหน่วยงานติดต่อมาที่โรงเรียนมีชัยพัฒนา เพื่อต้องการจะให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนสำหรับไปเรียนต่ออย่างต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น โดยพบว่ามามีเด็กนักเรียนหลายคนให้ความสนใจ เด็กบางคนบอกว่าไม่อยากจะเรียนต่อ อยากเป็นเจ้าของอู่ซ่อมมอเตอร์ไซด์ อยากเป็นเจ้าของร้านอาหาร ซึ่งทางโรงเรียนก็ให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่สนใจตั้งแต่อยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 2

แผนงานในปีการศึกษา 2555 เมื่อนักเรียนได้เรียนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จะให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เป็นเวลา 1 ปี เพื่อเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมทางทะเลโดยมีครูมาให้ความรู้ เรียนรู้เรื่องการใช้เรือใบ โดยมีสโมสรเรือใบมาเป็นผู้สอน เรียนรู้เรื่องกองทัพเรือ เรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียนรู้เรื่องการทำน้ำเกลือ เรียนรู้เรื่องนิคมอุตสาหกรรม

ทำเรือแหลมฉบบัง จะได้เดินทางไปจังหวัดตราด ไปจังหวัดจันทบุรี ในช่วงเวลา 1 ปีนี้ นักเรียนจะได้เรียนร่วมกับโรงเรียนที่ภูมิภาค ได้อยู่กับครอบครัวชาวต่างชาติประมาณ 2 สัปดาห์ เพื่อได้ฝึกภาษาอังกฤษ มีการเรียนการสอนในสาขาวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ค่อนข้างเข้มข้น เมื่อเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 4 และขึ้นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จึงย้ายกลับมาอยู่ที่จังหวัดบุรีรัมย์เหมือนเดิม การได้ไปเรียนที่เมืองพัทยา นักเรียนจะได้อยู่ในโรงเรียนที่ล้อมรอบด้วยต้นไม้และแปลงเกษตร โดยจะมีการก่อสร้างอาคารและหอพักนักเรียนที่ Birds & Bees Resort หอพักของนักเรียนจะอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีสระว่ายน้ำ มีสวนผักที่ปลูกเอง เพราะฉะนั้นเด็กนักเรียนจะได้เรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ได้เรียนรู้เรื่องการจัดการโรงแรม โรงพยาบาลกรุงเทพ ด้วย

ภาพที่ 26 พื้นที่ก่อสร้างอาคารเรียนที่ Birds & Bees Resort พัทยา

การปฏิวัติการศึกษาต้องทำให้โรงเรียนเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าที่เป็นอยู่ สำหรับโรงเรียนมีชัยพัฒนา สามารถพัฒนาให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และเป็นต้นแบบที่จะนำไปขยายผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนขึ้นพื้นฐานในโรงเรียนทั่วไปได้ ซึ่งก้าวต่อไปของการพัฒนาคือจะทำให้โรงเรียนเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้น คือ

1. ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน
2. ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และประชาธิปไตยในชนบท โรงเรียนจะต้องไม่เป็นโรงเรียนอย่างเดียว อีกต่อไป ต้องทำประโยชน์ให้ได้มากกว่านี้ เพราะ 1 ปี มี 365 วัน แต่โรงเรียนเปิดทำการเพียง 200 วัน อีก 165 วันไม่ได้มีการใช้ประโยชน์ ควรนำเวลาเหล่านั้นมาใช้ โรงเรียนมีอาคารแล้ว มีที่ดินที่สามารถทำเรื่องเกษตรให้ดีที่สุด และเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนในชุมชน

โครงการพัฒนาด้านการศึกษาในปีการศึกษา 2554

1. พัฒนาโรงเรียนให้เป็น “โรงเรียนเตรียมครู” เพื่อสร้างครูรุ่นใหม่ โดยสิ่งที่เมืองไทยต้องการมากที่สุดก็คือครูที่ดี ซึ่งภาคเอกชนสามารถช่วยกันพัฒนาเรื่องนี้ได้ ไม่จำเป็นต้องให้ภาครัฐดำเนินการฝ่ายเดียว
2. จัดตั้งสถาบันฝึกอบรมครู ปัจจุบันมีผู้สนใจร่วมให้ทุนสนับสนุน และได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยที่มีความก้าวหน้าทางการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

รูปแบบของโรงเรียนในศตวรรษที่ 21

1. ต้องเป็นโรงเรียนเตรียมครู
2. ต้องเป็นสถาบันฝึกอบรมครู
3. ต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน
4. ต้องเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

การทำโครงการพัฒนาด้านการศึกษา โดยได้รับความร่วมมือของภาคธุรกิจเอกชน มีตัวอย่างที่ดีแห่งหนึ่งคือ โรงแรม Birds & Bees Resort ซึ่งเป็นโรงแรมเล็ก ๆ ที่เมืองพัทยา โรงแรมแห่งนี้มีการนำผลกำไรไปใช้ใน 3 ด้าน คือ เพื่อเป็นทุนสำรอง เพื่อการขยายธุรกิจและเพื่อสาธารณประโยชน์ ซึ่งการนำผลกำไรมาใช้เพื่อสาธารณประโยชน์นั้น เน้นเรื่องการพัฒนาการศึกษา ซึ่ง Birds & Bees Resort เป็นผู้สนับสนุนทุนก่อสร้างและค่าใช้จ่ายใน 5 ปีแรกให้กับโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการได้อนุญาตให้นำมาหักค่าลดหย่อนภาษีได้สองเท่าสำหรับผู้ให้เงินสนับสนุนเป็นเวลา

5 ปี โดยการดำเนินงานนั้นจะนำเงินที่ได้จากการสนับสนุนมาแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เพื่อการก่อสร้างอาคารเรียน ซึ่งได้เริ่มดำเนินการไปแล้ว มีการสร้างสระว่ายน้ำสำหรับผู้ใหญ่และสำหรับเด็ก มีการสร้างสวนผัก แปลงเกษตรพอเพียง รูปแบบการก่อสร้างทุกอย่างจะคล้ายกับโรงเรียนมีชัยพัฒนาที่จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 27 การก่อสร้างสวนผักและแปลงเกษตรพอเพียงภายในโรงเรียนที่ Birds & Bees Resort เมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

เงินส่วนที่ 2 เป็นค่าบริหารจัดการ 5 ปี และเงินส่วนที่ 3 เพื่อจัดตั้งบริษัทธุรกิจเพื่อสังคม สำหรับนำผลกำไรค่อย ๆ ไปเลี้ยงโรงเรียน เมื่อเข้าปีที่ 6 ก็เพียงพอสำหรับเป็นงบประมาณของทั้งโรงเรียน ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งบริษัทเพื่อนำกำไรมาเป็นงบประมาณด้านค่าใช้จ่ายของโรงเรียนในระยะ

ยาว ชื่อบริษัทธุรกิจเพื่อพัฒนาการศึกษาและชนบท จำกัด (Business for Rural Education and Development Co., Ltd.) ชื่อย่อคือ BREAD ผลกำไรของบริษัทนี้ก็กลับไปสู่โรงเรียน โดยผลประกอบการในปีแรกมียอดขายสูงถึง 12 ล้านบาท คิดเป็นผลกำไร 3 ล้านบาท ซึ่งได้แบ่งให้โรงเรียน 1 ล้านบาท อีก 2 ล้านบาทได้สำรองไว้เพื่อขยายธุรกิจต่อไป โดยหากว่าปีใดที่ธุรกิจไม่ประสบผลสำเร็จ โรงแรม Birds & Bees Resort จะเป็นผู้ช่วยเหลือ แต่สุดท้ายเมื่อเข้าสู่ปีที่ 4 และ 5 ธุรกิจดำเนินไปได้อย่างที่คาดไว้ โรงแรม Birds & Bees Resort สามารถสร้างโรงเรียนได้สำเร็จ

ภาพที่ 28 การดำเนินกิจการ บริษัท ธุรกิจเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท จำกัด มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวโรงเรียน

กรณีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน Birds & Bees Resort ถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดี ที่แสดงให้เห็นว่าแม้จะเป็นบริษัทเอกชนขนาดเล็กที่มีรายได้เพียง 70 ล้านบาท ยังสามารถทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ได้มากขนาดนี้ แล้วบริษัทที่มีขนาดใหญ่ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ถ้าร่วมมือกันดำเนินโครงการพัฒนาการศึกษาในรูปแบบดังกล่าว ก็ย่อมจะสามารถช่วยกันสร้างโรงเรียนได้มากถึง 7,000 โรงเรียนในทุกตำบลทั่วประเทศ เป็นการช่วยแบ่งเบาการลงทุนของภาครัฐ โดยบริษัทเอกชนทั้งหลายล้วนมีความเก่ง ความชำนาญในเรื่องการทำธุรกิจ หากมีการลงทุนตั้งบริษัทให้โรงเรียนได้

ดำเนินธุรกิจเพื่อนำผลกำไร ไปบริหารจัดการโรงเรียนได้ตลอดไป จะเป็นการช่วยเหลือสังคมได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานโดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง (School-based Integrated Rural Development : School-BIRD)

ในตอนท้ายของการแสดงปาฐกถา คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวถึงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานโดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง (School-based Integrated Rural Development : School-BIRD) โดยได้สรุปขั้นตอนของการร่วมขจัดความยากจนโดยใช้โรงเรียนในชนบทเป็นศูนย์กลาง (School-based Poverty Eradication) ไว้ดังนี้

ระยะที่หนึ่ง

1. **จัดทำห้องสมุดของเล่นในชุมชน** เป็นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ทำให้คนในสังคมเมืองได้มีความรู้สึกว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท เป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องใช้เงิน

2. **การตรวจสุขภาพเด็กและรักษา** เด็กไทยที่เรียนในโรงเรียนของรัฐบาล มีปัญหาสุขภาพมากถึง 80 เปอร์เซ็นต์ เป็นปัญหาเรื่องช่องปากประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ และปัญหาเรื่องเหาประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์

3. **การพัฒนาสิ่งแวดล้อม** เป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านจะช่วยกันปลูกต้นไม้เพื่อเตรียมรับเงินเข้าหมู่บ้าน

4. **เกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียน** สามารถประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในโรงเรียนมาทำให้เกิดประโยชน์ เช่น การประดิษฐ์จักรยานที่ปั่นเพื่อช่วยวิดน้ำสำหรับรดพืชผัก ทำให้เด็กนักเรียนได้มีส่วนร่วมด้วยความสนุกสนาน อาจมีการทำปุ๋ยหมักภายในโรงเรียน หรือการทำโครงการ

ทางงบประมาณสำหรับเป็นค่าอาหารกลางวัน เช่น การปลูกมะนาวนอกฤดูสามารถทำรายได้ 200,000 บาทต่อ 1ไร่ การดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก เพราะไม่ต้องรดน้ำมาก ขายได้ราคาดี ถ้าคิดราคาลูกละ 5 บาท โดย 1 ต้นสามารถเก็บมะนาวได้ประมาณ 400 ลูก เราจะได้เงินต้นละ 2,000 บาท ถ้าปลูก 10 ต้น คิดเป็นเงิน 20,000 บาท ถ้าปลูก 100 ต้น คิดก็เป็นเงิน 200,000 บาท ในพื้นที่ 1 ไร่ได้เงิน 200,000 บาท ถ้าโรงเรียนนี้มีพื้นที่ 5 ไร่ จะมีเงินมากถึง 1,000,000 บาทเลยทีเดียว โรงเรียนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เป็นตัวอย่างโครงการอาหารกลางวันที่ต้องปลูกพืชเพื่อสร้างรายได้ด้วย หรืออาจมีการใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์ในการอบผลไม้ต่างๆ หรือมีการเลี้ยงไก่ไข่โดยบริษัทซีพี สามารถเข้ามาช่วยเสริมความรู้ให้ได้

ภาพที่ 29 โครงการหารายได้เพื่อเป็นค่าอาหารกลางวัน ด้วยการปลูกมะนาวนอกฤดูในพื้นที่ของโรงเรียน

5. การฝึกอบรมครู ครูที่สังคมไทยต้องการ ต้องมีลักษณะเป็นครูที่ดี และต้องการทำให้สังคมดีขึ้นด้วย ไม่ใช่แค่ให้เด็กสอบได้ ต้องให้สังคมดีขึ้น และให้นักเรียนช่วยทำให้สังคมดีขึ้นด้วย

ระยาะที่สอ

1. ตรวจสอบสุขภาพผู้สูงอายุและรักษา เป็นการเข้าสู่การดูแลผู้สูงอายุในชุมชน

2. อบรมทักษะในการประกอบอาชีพ อาจมีการพาไปทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่ด้วย

3. การปลูกต้นไม้เพื่อจัดตั้งกองทุน ทุกคนในหมู่บ้านจะช่วยกันปลูกต้นไม้เพื่อแลกกับเงินที่บริษัทเอกชนจะสนับสนุนให้กับกองทุน

4. จัดตั้งกองทุนเพื่อการประกอบอาชีพ เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับการประกอบธุรกิจ และเพื่อเป็นการส่งเสริมการออมด้วย

5. การทำธุรกิจด้วยเงินกู้จากกองทุน ผู้ที่มีสิทธิ์กู้ในขั้นต้นคือ ผู้ที่มีลูกอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน และกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่มีผู้ดูแล โดยมีธุรกิจให้ทำได้หลายประเภท มีหลักสูตรในการอบรมการประกอบธุรกิจแต่ละประเภท

6. การฝึกอบรมครู โดยมีทั้งการเข้ามาฝึกอบรมในพื้นที่และการไปอบรมยังสถาบันที่มีความก้าวหน้าทางการศึกษา

7. การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน เช่น การก่อสร้างอาคาร ระบบประปา ระบบสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งระบบราชการมักจะพัฒนาเรื่องนี้เป็นอันดับแรก แต่การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานโดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางจะพัฒนาที่คนเป็นอันดับแรก

ในช่วงสุดท้ายของการแสดงปาฐกถา คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้เชิญชวนให้ทุกคนที่เข้าร่วมฟังการปาฐกถาในวันนี้ทุกท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาและช่วยเหลือสังคม โดยสามารถเข้าไปเยี่ยมชมโครงการต่าง ๆ ของมูลนิธิมีชัย วีระไวทยะ ได้ที่เว็บไซต์ www.mechaifoundation.org หรือติดต่อท่านได้โดยตรงที่ mechai@pda.or.th พร้อมทั้งเน้นย้ำให้ทุกคนได้ระลึกไว้เสมอว่าเราคือเจ้าของบ้าน รัฐบาลเป็นเพียงผู้เช่าบ้านเพราะฉะนั้นเราทุกคนต้องช่วยกันทำ ต้องร่วมมือกัน หมดสมัยแล้วที่จะนั่งดูตายโดยไม่ทำอะไร

คุณมีชัย วีระไวทยะ ได้กล่าวว่าวันนี้เป็นวันที่มีความหมายสำหรับท่านมาก เริ่มตั้งแต่อาชีพแพทย์ที่ท่านมีความคุ้นเคยมาตลอด เพราะก็เกิดในครอบครัวแพทย์ ได้มีโอกาสเห็นการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคมมากมาย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช และคุณหญิงเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ที่ได้มาเป็นเกียรติในการรับฟังการแสดงปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม จาติกวณิช ในวันนี้ และท่านจะจดจำวันนี้ตลอดไป

ภาคผนวก

- ความเป็นมาในการจัดแสดงปาฐกถา
เกียรติยศฯ เนื่องในวันพระราชทาน
นามมหาวิทยาลัยมหิดล
(พ.ศ.2542-2554)

- ประวัติศาสตราจารย์
นายแพทย์เกษน จาติกวนิช
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล
(พ.ศ.2514-2522)

ความเป็นมาในการจัดแสดงปาฐกถาเกียรติยศเนื่องใน วันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล (พ.ศ.2542-2554)

“มหิดล” เป็นพระนามของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง โดยเฉพาะการแพทย์และการสาธารณสุข ทรงได้รับการยกย่องว่าเป็นพระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย และพระบิดาแห่งการสาธารณสุขไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนาม “มหิดล” ให้เป็นนามของมหาวิทยาลัยที่ได้ตรา พระราชบัญญัติมีผลใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2512 ซึ่งนับว่าเป็นวัน เริ่มต้นของการใช้ชื่อมหาวิทยาลัย มหิดล นับจากวาระนั้นจนถึงวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2554 ซึ่งเวียนมาบรรจบครบ 42 ปี ที่ได้รับพระราชทานนามให้เป็น “มหาวิทยาลัยมหิดล” การได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้ ยิ่งความปิติยินดีเป็นอย่างยิ่งให้แก่บรรดาอาจารย์ นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ทุกระดับ ตลอดจนศิษย์เก่าและนักศึกษาปัจจุบันของมหาวิทยาลัยมหิดล

นับตั้งแต่ พ.ศ.2543 จนถึงปี พ.ศ.2554 อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ได้มีดำริให้มีการจัดปาฐกถาเกียรติยศ เนื่องในวันพระราชทานนาม “มหาวิทยาลัยมหิดล” ติดต่อกันมาทุกปี โดยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาแสดงปาฐกถาในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

ว.ศ.2542

ปาฐกถาเกียรติยศเนื่องในงานคล้ายวันพระราชทานนามมหาวิทยาลัยมหิดล โดยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ว.ศ.2543

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ ครั้งที่ 1 โดย ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณประดิษฐ์ เจริญไทยทวี

ว.ศ.2544

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ครั้งที่ 1 โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณประเวศ วะสี

ว.ศ.2545

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ ครั้งที่ 2 เรื่อง “สุขภาพสังคม” โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณประเวศ วะสี

ว.ศ.2546

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ครั้งที่ 2 เรื่อง “พระพุทธศาสนากับการเติมปัญญาให้สังคม” โดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.9) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ว.ศ.2547

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ ครั้งที่ 3 เรื่อง “เศรษฐกิจการเงินโลกกับการปรับตัวของอุดมศึกษาไทย” โดย ดร.โอฬาร ไชยประวัติ ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี และที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ มูลนิธิสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง

ว.ศ.2548

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ครั้งที่ 3 เรื่อง “โครงการพัฒนาออยตุง” โดย ม.ร.ว.ดิศนัดดา ดิศกุล เลขาธิการมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์

ว.ศ.2549

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ ครั้งที่ 4 เรื่อง “การปฏิรูปการเมืองกับสภาพสังคมไทย” โดย ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรสุมบุรณ์ ประธานคณะกรรมการพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ว.ศ.2550

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ครั้งที่ 4 เรื่อง “สหกิจศึกษากับการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต” โดย ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ว.ศ.2551

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ ครั้งที่ 5 เรื่อง “ประสบการณ์การบริหารมหาวิทยาลัยออกนอกระบบเป็นมหาวิทยาลัย ในกำกับของรัฐ” โดย ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร ที่ปรึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ว.ศ.2552

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษาน จาติกวณิช ครั้งที่ 5
เรื่อง “ความอยู่รอดของมนุษยศาสตร์ไทย”

โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณเจตนา นาควัชระ
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภามหาวิทยาลัยมหิดล

ว.ศ.2553

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ ครั้งที่ 6
เรื่อง “Current Global Health Issues”

โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ดร.ไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์
ประธานกรรมการนโยบายกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ว.ศ.2554

ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษาน จาติกวณิช ครั้งที่ 6
เรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยการปฏิบัติการศึกษา

และพัฒนาชนบท” โดย นายมีชัย วีระไวทยะ
นายกสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน

ประวัติ
ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช
ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ.ว.

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช หรืออาจารย์หมอกษาน เป็นบุตรคนที่ 4 ของพลตำรวจโทพระยาอธิกรณ์ประกาศ (หลุย จาติกวณิช) และ คุณหญิงอธิกรณ์ประกาศ (องุ่น จาติกวณิช) เกิดเมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ.2455 ณ บ้านเลขที่ 2 ถนนสาทรใต้ ตำบลทุ่งมหาเมฆ อำเภอยานนาวา มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ดังนี้

1. พี่ชาย (ถึงแก่กรรมแต่เด็ก)
2. พี่ชาย (ถึงแก่กรรมแต่เด็ก)
3. พันตำรวจโท กษม จาติกวณิช (ถึงแก่กรรม)
4. ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช
5. นายเกษม จาติกวณิช
6. นายเกษตร จาติกวณิช
7. นางโกศล จาติกวณิช
8. นายไกรศรี จาติกวณิช
9. นางโกสุม ศรีदानนท์
10. นางโกศัลย์ ลำซำ

สมรสกับนางสาวสุมาลี ยุกตะเสวี ธิดาหลวงยุกตะเสวีวิวัฒน์ (สิระ ยุกตะเสวี) และคุณหญิงยุกตะเสวีวิวัฒน์ (ถนอมศรี ยุกตะเสวี) เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2490 ภายหลังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษฝ่ายใน ปัจจุบันเป็น ท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช มีธิดาคนเดียวคือ ดร.กษมา จาติกวณิช ต่อมาได้รับพระราชทาน สมรสกับหม่อมราชวงศ์ชาญวุฒิ วรวรรณ โอรสหม่อมเจ้าโศภณยากร วรวรรณ และหม่อมจিতรา วรวรรณ ณ อยุธยา ดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จตุตถจุลจอมเกล้า (จ.จ.) เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2546 เป็นคุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา

ประวัติหน้าที่รับราชการและงานบริหาร ปี พ.ศ.2481-2522

พ.ศ.2481 เริ่มรับราชการ เป็นอาจารย์ผู้ช่วย กรมมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ
ทำงานประจำแผนกศัลยศาสตร์ โรงพยาบาลศิริราช

พ.ศ.2482 เริ่มสอนวิชาศัลยกรรมทั่วไป แก่นักศึกษาแพทย์ปีที่ ๒๓

พ.ศ.2484 ได้รับตำแหน่งอาจารย์ผู้ช่วย
แผนกศัลยศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล
ทำหน้าที่เช่นเดียวกับหัวหน้าแพทย์ประจำบ้าน
โดยอยู่ในความควบคุมอย่าง ใกล้ชิดของศาสตราจารย์
นายแพทย์ประจักษ์ ณ ทองประเสริฐ
หัวหน้าแผนกศัลยศาสตร์ในขณะนั้น

พ.ศ.2486 ได้รับตำแหน่งอาจารย์โท เริ่มการสอนวิชาศัลยศาสตร์
ระบบช่องท้อง

พ.ศ.2491 ได้รับตำแหน่งอาจารย์เอก

พ.ศ.2495 ก่อตั้งสาขาวิชาศัลยศาสตร์ทรวงอกและหัวใจที่
โรงพยาบาลศิริราชและโรงพยาบาลปอด นนทบุรี
จากระยะเริ่มแรกจนเป็นหน่วยที่ทำการรักษา
ผู้ป่วยและโรคหัวใจที่ได้ผลดีที่สุดและทำมากที่สุดในประเทศ

พ.ศ.2497 ไทยและภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนี้
ได้รับ เอฟ.เอ.ซี.เอส. เป็นคนแรกของประเทศไทย

พ.ศ.2501 เป็นผู้ริเริ่มการผ่าตัดหัวใจรายแรก ในโรงพยาบาลศิริราช
ได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์วิชาศัลยศาสตร์

พ.ศ.2503 ได้รับตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลศิริราช
เริ่มการผ่าตัดหัวใจชนิดเปิดโดยการใช้เครื่องปอดหัวใจ
เทียมเป็นรายแรกในโรงพยาบาลศิริราช

พ.ศ.2507 ได้รับตำแหน่งรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ.2511 ก่อตั้งสมาคมแพทย์โรคหัวใจแห่งประเทศไทย

พ.ศ.2512 ริเริ่มก่อตั้งศูนย์โรคหัวใจในโรงพยาบาลศิริราช

พ.ศ.2514 ได้รับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ.2522 เกษียณอายุ

งานบริหาร

ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ได้บุกเบิกงานใหม่
หลายประการ ได้แก่

- โครงการส่งเสริมการศึกษาแพทย์สำหรับชาวชนบท ริเริ่มในปี พ.ศ.2518
- สนับสนุนให้มีพยาบาลเวรปฏิบัติตามแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 4 เพื่อทดแทนแพทย์ที่ขาดแคลนตามอำเภอและตำบล
- ได้ขยายวิทยาเขตแห่งใหม่ที่ตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม ในเนื้อที่ประมาณ 1,200 ไร่ เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 ทำให้มหาวิทยาลัยรับนักศึกษาเพิ่มเป็น 2 เท่า
- โครงการวิจัยและพัฒนาอนามัยชาวเขา
- รักษาการในตำแหน่งคณบดีคณะสาธารณสุขศาสตร์ และคณบดีคณะวิทยาศาสตร์

เป็นประธานกรรมการและกรรมการดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ เช่น

- ประธานกรรมการจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- จัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ของมหาวิทยาลัยมหิดล ในปี พ.ศ.2515
- ประธานกรรมการที่ปรึกษาประชากรและสังคม ฝ่ายมหาวิทยาลัย
- กรรมการผู้ผลิตบุคลากรทางการแพทย์ที่มีใช้แพทย์
- กรรมการพัฒนาและคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมหิดล
- กรรมการสอวิชาศัลยศาสตร์ทรวงอกของกรรมการประกอบโรคศิลป์
- กรรมการที่ปรึกษาค่ายอาสาพัฒนาและกรรมการที่ปรึกษาชุมนุมผู้บำเพ็ญประโยชน์
- กรรมการพิจารณาหลักการคัดเลือกนักศึกษาแพทย์
- ประธานการก่อสร้างตึก 72 ปี ของโรงพยาบาลศิริราช
- รองประธานการก่อสร้างตึก 84 ปี ของโรงพยาบาลศิริราช
- กรรมการส่งเสริมมหาวิทยาลัยมหิดล
- กรรมการจัดตั้งคณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- กรรมการจัดตั้งศูนย์แพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- กรรมการแพทย์ระดับบริหาร
- ที่ปรึกษาฝ่ายนโยบายและบริหารการสาธารณสุข
- ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการจัดการรายได้เพื่อการรณรงค์และสมทบทุนป้องกันโรคหัวใจ
- อ.ก.พ.ทบวงมหาวิทยาลัย
- กรรมการอำนวยการคณะกรรมการกีฬามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย
- ที่ปรึกษาแพทย์ในเขตเร่งรัดพัฒนาชนบท
- รองประธาน Asian Pacific Congress of Cardiology
- Fellow American College of Surgeons
- Fellow of Society of University Surgeons
- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ.2520

นายแพทย์กษาน เริ่มการศึกษาขั้นต้นที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟ คอนแวนต์ ชั้นประถม ศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญ และ พ.ศ.2466 อายุได้ 11 ปี ได้เดินทางไปศึกษาต่อ ณ ประเทศ อังกฤษ พร้อมกับคุณภรรยา พี่ชาย โดยเข้าศึกษาในระดับมัธยมต้นที่โรงเรียน Colchester เป็น นักกีฬาเทนนิสและรักบี้ของโรงเรียน และมีประวัติการเรียนในชั้นดี จนจบการศึกษา จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อด้านวิชาแพทย์ที่ Guy's Hospital มหาวิทยาลัยลอนดอน ได้รับปริญญา M.R.C.S (Member of Royal College of Surgeons) และ L.R.C.P. (Licentiate of Royal College of Physicians) ในปี พ.ศ. 2480 และ D.M.T. (Diploma of Tropical Medicine) จากมหาวิทยาลัยลิเวอร์พูล ในปี พ.ศ. 2481 เมื่อกลับมาประเทศไทย ได้ตัดสินใจเข้าทำงาน ที่แผนกศัลยศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ซึ่งเป็นคณะแพทยศาสตร์แห่งเดียว ของประเทศไทยในขณะนั้น ณ สถานที่แห่งนี้ชีวิตการทำงาน ของนายแพทย์กษาน เริ่มจากการเป็นแพทย์ประจำบ้านศัลยศาสตร์ ต่อมา เป็นหัวหน้าแพทย์ประจำบ้าน พร้อมกันนั้นทำหน้าที่ เป็นผู้อำนวยการนอกเวลาราชการของโรงพยาบาลศิริราชด้วย และได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการในตำแหน่งอาจารย์ ในปี พ.ศ.2484

ชีวิตการเป็นแพทย์ที่คณะแพทยศาสตร์ นอกจากมีหน้าที่รักษาคนไข้แล้วยังต้องเป็น “ครู” สอนนักเรียนแพทย์และแพทย์ประจำบ้านด้วย เช่นเดียวกับศัลยแพทย์ท่านอื่นในประเทศ และต่างประเทศในสมัยนั้น หลังจากที่ทำงานทางศัลยศาสตร์ทั่วไป (general surgery) มาได้ ระยะเวลาหนึ่ง บางท่านจะเบนเข็มไปทำงานในแขนงอื่น อาจารย์กษาน นั้นหลังจากที่ได้รับทุน MSA (Mutual Security Agency) ของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาไปดูงานและฝึกงานทางศัลยศาสตร์ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในระหว่างปี พ.ศ.2494-2495 ได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มา ก่อให้เกิดประโยชน์ทางการแพทย์แก่ประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง เพราะนอกจากบุกเบิก ก่อตั้ง และทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหน่วยศัลยศาสตร์หัวใจและทรวงอกในภาควิชาศัลยศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลแล้ว ยังได้ไปช่วยทำหน้าที่เป็นหัวหน้าผ่าตัดทรวงอก และ ที่ปรึกษาอาวุโสให้กับโรงพยาบาลโรคทรวงอกของกระทรวงสาธารณสุข และในปี พ.ศ.2479 เป็นผู้ริเริ่มการผ่าตัดหัวใจรายแรกในโรงพยาบาลศิริราช

นอกเหนือจากความสามารถด้านวิชาการ ด้วยบุคลิกภาพของการเป็นผู้นำ ความมีน้ำใจงาม และมนุษยสัมพันธ์อันดีเลิศ อาจารย์ประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูงในชีวิตการเป็น “ครูแพทย์” และ “ศัลยแพทย์หัวใจและทรวงอก”

ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2501 ได้รับตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลศิริราช ศาสตราจารย์กษาน เป็นผู้นำการผ่าตัดหัวใจชนิดเปิด (open heart surgery) ด้วยการเย็บ ปิดรูรั่วในหัวใจโดยวิธีการลดอุณหภูมิร่างกายผู้ป่วย (hypothermia technique) สำเร็จครั้งแรก ในปี พ.ศ.2502 และเริ่มผ่าตัดโดยใช้เครื่องหัวใจและปอดเทียม (heart-lung machine) เย็บปิดรูรั่วในหัวใจในเด็กผู้ป่วยหญิง อายุ 14 ปี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2503 โดยศาสตราจารย์กษาน เป็นศัลยแพทย์ผู้ทำการผ่าตัด และมี Professor Ben Eiseman ศัลยแพทย์ผู้มีชื่อเสียงจากสหรัฐอเมริกามาช่วยในการผ่าตัดครั้งนี้ด้วย จากการเป็นผู้บุกเบิกการผ่าตัดหัวใจเป็นครั้งแรกที่โรงพยาบาลศิริราชทำให้มีความก้าวหน้าทางวิชาการ และเทคนิคการผ่าตัด ซึ่งได้ช่วยชีวิตผู้ป่วยโรคหัวใจได้เป็นจำนวนมาก ศาสตราจารย์กษาน ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเชิดศิลปวิทยา เมื่อ พ.ศ.2516 เป็นการตอบแทนความดีความชอบสูงสุดแก่ผู้ที่มีผลงานดีเด่นเป็นพิเศษ

ต่อมาในปี พ.ศ.2507 ได้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยและก้าวขึ้นสู่ ตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ต่อจากศาสตราจารย์นายแพทย์ชัชวาล โอสถานนท์ ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2514 และได้รับเลือกให้บริหารงานติดต่อกัน 4 วาระ ๗ ละ 2 ปี จนถึงปี พ.ศ.2522

เมื่อก้าวไปเป็นอธิการบดี อาจารย์กษานได้ทุ่มเทสติปัญญาและเวลาให้แก่มหาวิทยาลัย มหิดลอย่างเต็มที่ บุคลิกโดดเด่นของอาจารย์กษานคือมีความเป็นกันเอง นอกจากความสามารถ และความขยันขันแข็ง บังคับสำคัญที่ทำให้อาจารย์กษาน ประสบความสำเร็จในการทำงานทุกด้าน และในทุกแห่งน่าจะเป็นอภิวินาทีส่วนตัวที่ทำให้สามารถ “ครองใจ” ผู้ร่วมงาน

กว่าครึ่งชีวิตของอาจารย์หมอกษาน ที่ได้ปฏิบัติงานให้แก่มหาวิทยาลัยมหิดลมาอย่าง ต่อเนื่อง ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจ แม้ว่าจะทำงานด้านบริหารก็ยังผ่าตัดเพื่อช่วยเหลือคนไข้ อาจารย์หมอกษาน เป็นทั้งครูที่ศิษย์รัก นายที่ลูกน้องเคารพ และหมอที่คนไข้เชื่อมั่นเคารพรักและศรัทธา ศาสตราจารย์นายแพทย์ชัชวาล ได้กล่าวถึงอาจารย์หมอกษานว่า “อาจารย์กษาน เป็น Gentleman เป็นคนที่ Nice และเป็นนักกีฬาด้วย เคยเป็นนักเทนนิสฝีมือดี ทำทาง พุดจาหน่วยก้านเป็นสุภาพบุรุษคนเรามองดูก็รู้” นอกจากความเป็นสุภาพบุรุษเป็นที่รักของผู้รู้จัก อาจารย์หมอกษาน ยังมีความเป็นผู้นำและเป็นนักบริหารชั้นเลิศ ซึ่งศาสตราจารย์นายแพทย์เสนอ อินทรสุขศรี ยังระลึกถึง คำพูดของอาจารย์หมอกษาน ที่เคยสอนไว้เสมอว่า “ถ้าเราเลี้ยงม้าแล้วจูงม้า ไปที่ล้าธาร บังคับให้ม้ามันกินน้ำ ถ้าม้ามันอึดและไม่กินน้ำ บังคับอย่างไรมันก็จะไม่ยอมกิน ต้องให้มัน หิวน้ำก่อน เหมือนกับคนเราถ้าเราจะเป็นครูเขา เป็นหัวหน้างาน เป็นนักธุรกิจ เราต้องหาทาง ว่าทำอย่างไรนักเรียนจะหิววิชา ทำอย่างไรลูกน้องจึงจะหิวการทำงาน หรือทำอย่างไรที่เราติดต่อนั้นจะหิวธุรกิจของเรา”

อาจารย์หมอกษาน ถึงแก่อนิจกรรมอย่างสงบ ในวันจันทร์ที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2539 สิริรวมอายุได้ 84 ปี 9 เดือน 8 วัน

ศาสตราจารย์ นายแพทย์กษาน จาติกวณิช อธิการบดีคนที่ ๒ ของมหาวิทยาลัยมหิดล บริหารงานในช่วงปี พ.ศ. 2514-2522 ด้วยวิสัยทัศน์และความเป็นผู้นำในการ บริหารงานของท่านอาจารย์ได้บริหารงานให้มหาวิทยาลัยมหิดล สามารถพัฒนาสู่ความเป็น มหาวิทยาลัยชั้นนำ และเปิดบทบาทมหาวิทยาลัยสู่สากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้โอกาส แก่ผู้ด้อยโอกาสในชนบทได้ศึกษาวิชาการด้านการแพทย์ เพื่อกลับไปพัฒนาชนบทตลอดระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง ท่านอธิการบดีศาสตราจารย์นายแพทย์กษาน ได้ก่อให้เกิด ประโยชน์คุณูปการแก่มหาวิทยาลัยที่สำคัญหลายประการ ผลงานที่โดดเด่น คือ

ขยายสาขาวิชาการต่างๆ ให้กว้างขวางขึ้น โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ ๆ คือ

- ยกฐานะโรงเรียนพยาบาลและผดุงครรภ์ เป็นคณะพยาบาลศาสตร์
- จัดตั้งโครงการศูนย์สัตว์ทดลอง ต่อมาพัฒนาเป็นสำนักสัตว์ทดลองแห่งชาติ (ปัจจุบันเป็น ศูนย์สัตว์ทดลองแห่งชาติ)
- จัดตั้งโครงการการศึกษาและวิจัยสิ่งแวดล้อม ต่อมาพัฒนาเป็น คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
- จัดตั้งคณะเวชศาสตร์เขตร้อน
- จัดตั้งศูนย์วิจัยโภชนาการในโรงพยาบาลรามาริพต ต่อมาพัฒนาเป็นสถาบันวิจัยโภชนาการ (ปัจจุบันเป็น สถาบันโภชนาการ)

พัฒนาการบริหารงานสำนักงานอธิการบดี

จากเดิมซึ่งมีเพียง 3 กอง คือ กองกลาง กองคลัง และกองบริการ การศึกษา ซึ่งไม่สามารถสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม มหาวิทยาลัยได้ จึงได้พิจารณา ปรับปรุงการบริหารงานสำนักงานอธิการบดีให้ทันสมัย ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2519 โดย ได้ขยายหน่วยงานเพิ่มเติมคือ กองการเจ้าหน้าที่ กองกิจการนักศึกษา กองแผนงาน และกองห้องสมุด ซึ่งต่อมาได้ยกฐานะเป็นสำนักหอสมุด (ปัจจุบันเป็น หอสมุดและคลังความรู้)

เปิดบทบาทมหาวิทยาลัยมหิดล สู่อสากล

ศาสตราจารย์เกียรติคุณพรชัย มาตังคสมบัติ อธิการบดีปัจจุบัน เล่าว่า “ในช่วงที่ ศาสตราจารย์นายแพทย์เกษน ดำรงตำแหน่งอธิการบดี นั้น นับได้ว่ากิจการทางวิชาการ ของมหาวิทยาลัยได้ขยายออกไปสู่เวทีนานาชาติ อย่างแท้จริง” กล่าวคือท่านได้ชักนำให้ รัฐบาลประเทศเพื่อนบ้าน ส่งนักศึกษา มาเรียนในหลักสูตรปริญญาโท ปริญญาเอก ของ มหาวิทยาลัยมหิดล เดินทางไปเยี่ยมมหาวิทยาลัยต่างๆ ในหลายประเทศ และเป็นประธาน การอบรมจัดประชุมวิชาการนานาชาติระดับโลก นับเป็นการบุกเบิกงานวิชาการ ของมหาวิทยาลัยมหิดลสู่เวทีวิชาการนานาชาติ อันเป็นการขยายเกียรติภูมิ ของมหาวิทยาลัยมหิดล ให้กว้างไกล

สร้างโอกาสให้แก่ผู้ด้อยโอกาสในชนบท ได้เข้ามาศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ และสามารถ กลับไปพัฒนาชนบทในปี พ.ศ.2518 ซึ่งแนวความคิดนี้ได้แพร่หลายไปยังมหาวิทยาลัยอื่นๆ ต่อมาอีกหลายแห่ง นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่ม จัดทำธงวันมหิดลเพื่อนำรายได้มาช่วยผู้ป่วยอนาถาของโรงพยาบาล ศิริราช ซึ่งเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ โรงพยาบาลของผู้ยากไร้และมหาวิทยาลัย ของชุมชน

วางรากฐานวงการแพทย์ไทยด้านโรคหัวใจ

จัดตั้งศูนย์โรคหัวใจ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล สมาคม แพทย์โรคหัวใจ แห่งประเทศไทย และเปิดประตูวิชาการโรคหัวใจของไทย สู่นานาชาติ

มหาวิทยาลัยมหิดล ซาบซึ้งในคุณงามความดีที่ท่านอาจารย์ได้อุทิศ ทั้งกำลังกาย และกำลังใจ ในการวางรากฐานและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล รวมทั้งเปิดบทบาทของ มหาวิทยาลัยสู่นานาชาติจนรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน ปาฐกถาเกียรติยศศาสตราจารย์ นายแพทย์ เกษน จาติกวณิช ครั้งที่ 3 ในวันนี้ มหาวิทยาลัยมหิดล จัดขึ้นเพื่อแสดงมุทิตาจิตและร่วมรำลึกถึงท่านอาจารย์ คุณงามความดีของท่านอาจารย์จะอยู่ในใจพวกเราชาวมหิดลตลอดไป

(คัดย่อประวัติจากหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษน จาติกวณิช, 14 กันยายน พ.ศ.2539)

มหาวิทยาลัยมหิดล
ปัญญาจอมแผ่นดิน